

SEE MORE JESUS · WANTTOSEEMORE.COM

Yesu I Nani? — Nlongoki wa Kibibila kia KJV ye Numelo za Strong

NANI IDI YESU · NZIETO MU NKAND'A NZAMBI, TUKA GENESE TE APOKALIPISI

Malongi ma Fundamentu ma Nkand'a Nzambi — Nsangu Zambote za Yesu Kristu

MVOVO WANTWALA

Kimvu kya nsungi tsambwadi ntete lwaka Yesu kabutuka, mbikudi mosi wasonika dizina diakafwana mwana yoyo. Ka diawu ka dizina dieti vana mutu ko. Nge kalendi vwanga minu mu diambu dimosi mu diambu wa tanga lukalu lwalu ko. Nge fweti kaka kuzola tala. Fioti kwa fioti bantu bazingi babo bawilu dizina dia Yesu. Vayi bantu balutidi fioti bo tanga mambu masonama mu Nkand'a Nzambi mu diambu diandi ye mu diambu diawu bawu veka bafionguna mo. Konso diambu weti kwikila buabu, ye konso diambu balongi, ka disi diambu kwa beto ko. Tumonanga khini nge vwidi vava mu diambu wazabisa nzayilu aku ya Yesu tonda ku mfulukusu yandi. Konso mvovo wa Nkand'a Nzambi wasonama mu bunkufi, muingi nge mona nkand'a mvovo wawonso, ka fyoti-fyoti ko. Vovo Nkand'a Nzambi wutuba diambu ku ntwala, lukalu lualu lutubanga mpe bobo. Vovo nsundulusu wubasika mu tulatinga mvovo mia Kand'a Nzambi va kimosi, lukalu lualu lutubanga mpe bobo. Kimosi ko mu lukalu lualu kesimbila kaka mu mvovo wa mutu mosi ko. Buabu, tanga diambu mbikudi wasonika.

NSENGO A NTWALA

Isaiah 9:6 ↗ *read this in your Bible*

MWANA WUBUTUKIDI, MWANA WUVEWULU → NKUMBU ANDI WELA TEDOLO NZAMBI WA NGOLO.

Nsungi za mvu nkama tsambwadi tuka kubutuka kua Yesu, mbikudi wumosi wasonika ti mwana wowo wela tedulu Nzambi wa lulendo. Mwana Yesu wu lekele mu vwa kia bibulu. Tanga mvovo wowo nsualu-nsualu. Mavovo mama masonga malongi mamvimba ma nlongoku wawu.

A. NZAMBI WUYIKA "TUVANGA" — NZAMBI MOSI, VAVA BABAKA MU YOLUKA

A1. Genesis 1:26 ↗ *read this in your Bible*

TUVANGA MUNTU MU MFWETE YETO, MU KIFWANI KIETO → DIAWU NZAMBI WAVANGA MUNTU MU MFWETE YANDI.

(Mabanza mama: Tanga Kadika 1:26 ye Kadika 1:27 va kimosi. Kubula ko luviakunu luidi va khatika mikanda miami miodi. Kadika 1:26 wutuba "beto" ye "ki eto." Kadika 1:27 wutuba "kifwani kiandi mosi" ye "Nzambi wuvanga," bibio bi kimosi kaka. Kibundu Kimvimba kitele mikanda miami miodi va kimosi kondwa lusansu. Kibundu Kimvimba kitubidi kaka biawu bibio.)

A2. Genesis 3:22 ↗ *read this in your Bible*

MUNTU WUKITUKA BONSO MOSI MU BETO, MU ZABA BOMBOTE YE MBI.

A3. Genesis 11:7 ↗ *read this in your Bible*

TUKULUKA + TUVUNGA LUDIMI LUAWU.

A4. Isaiah 6:8 ↗ *read this in your Bible*

NANI NDIENDA FIDISA + NANI WELA KWENDA MU DIAMBU DIETO?

(Ndósi yámi ya mwélé-mwélé: Talánga bwíbu Yezáya 6:8. Vési ɔ mósi-i idi na mpángo íbadi mú kiényi kímósi: "Nsáda ndési nki" ye "nki ta kwénda mú kikwétu." Múntu ɔ mósi-i ɔ dyakwámhá adi sadila mpángo ya mósi ye mpángo ya bawombó mú kiényi kímósi. Kídi kele kikatuka kya sónika, ye kídi kele Nzámbi na sadila mbóngo ya bawombó mú kwímónika yándi mósi-i kwénda. Kifwání kíkí kídi kwenda díáka mbídi zábándá, mú bikanda bi Bíbila bi bandwómbo, mú bikuku bi múbandu.)

A5. Deuteronomy 6:4 ↗ *read this in your Bible*

WA, O ISALELI: MFUMU NZAMBI ETO I MFUMU MOSI.

(Mabanza mama ma kimuntu: Kuntangulukusu 6:4 i kiena kiyala lulongi loso. Nzambi widi mosi, ye mosi kaka: ka zole ko, ka tatu ko, ka bawombo ko. Konso mvese mu lulongi lualu wulenda songa nti kwená Nzambi wa zole, mvese beni yatangwanga mbi, ye Kuntangulukusu 6:4 i dimbu kilenda fiongunuinanga diambu diadi. Tala mvovo wa Kiyibeli wusadulu mu mvese wawu mu "mosi." Mvovo wawu i echad. I mvovo wumosi wusadulwanga vava masika ye nsuka bikutumbulwanga LUMBU KIMOSI, ka diambu ko lumbu kina bipholo bizole, ye vava bakala ye nkento andi bakutumbulwanga NITU YIMOSI, ka diambu ko badi bantu bazole. Kiyibeli kisolwele mvovo wa "mosi" wulenda yikama muntu wumosi mu wo. Kuvangama 1:26 kekusonika Nzambi kekutuba "tuvanga.")

A6. Isaiah 45:5 ↗ *read this in your Bible*

MINU MFUMU + KAVAKWA WANKAKA KO + KAVAKWA NZAMBI WANKAKA KO VANA NDAMBU AME.

(Mabanza mama: Mukanda wa Yizaya 45:5 wutubanga diambu diankaka dia kieleka kiaki, ayi longukulu yayi kalendi vilanga diau ko. Nzambi wutubanga mbote ti kutuama Nzambi wunkaka ko vana ndambu andi. Konso diambu diela monika mu bibaba biabio bilendi baka bu bundakisa Nzambi wunkaka ko. Diambu diela monika mu kieleka i diambu di dianyongo ayi diambote viokila mu baka Nzambi wunkaka: Nzambi mosi wukukizabikisanga kuidi batu.)

B. NA MOSI WUNTELWA MBASI A MFUMU — WUNTELWANGA MPE NZAMBI

Dyambu dya Kiyibulu disokolwa vo "mbasi" i malak (H4397). Malak i muntu wutumwa. Malak i nkumbu ya kisalu kia muntu wutumwa, ke i kimuntu kiandi ko. Tala mambu Nkand'a Nzambi kevanga mu muntu wutumwa wowo mu masolo mena kuna nsi.

B1. HAGARI MU NSITU — YENDA KUNZIKA DIZINA DIANDI

Genesis 16:7 ↗ *read this in your Bible*

MBASI A MFUMU WUTUBA VO: MONO NKUYIKISA NKUNA AKU KUNENE.

Genesis 16:13 ↗ *read this in your Bible*

YANDI WUBOKA DIZINA DIA MFUMU DIANDI WUTUBA KWANDI, NGEYE NZAMBI WUNMONA.

(Mabanza mama mu ntima: Mambu mole mu Kinkulu 16 mafwene kutelama nkanda-tanga. Kianzole, mutu wubikwa "mbasi a Yave" wutubidi ti "Ndieka wokisa mbongo aku." Katubidi ko ti "Yave wela wokisa mbongo aku." Wutubidi bonso mutu wisadila kiawu. Kizole, e sono kia Kinzonzi kiawu, ki lembi vaikila mu ndinga a Hagara, kikubikanga mbasi yayi a Yave "Yave wutubidi yandi." Hagara wubikidi mutu wowo mosi "Ngeye Nzambi." Nsoniki a nkanda Kinkulu wubundakini yo Hagara.)

B2. KOKO KIA VA ZULU KIA IZAKA — YANDI WADILA NDEFI MU YANDI VEKA

Genesis 22:11 ↗ *read this in your Bible*

MU KUMA KINA WUSIEDI KO MWAN'AKU, MWAN'AKU WAMOSI KAKA, KWA MINU.

Genesis 22:15 ↗ *read this in your Bible*

MU MONO KAKA NDIZUNGA NDEFI, TUBIDI MFUMU → MU NKUNA'AKU MAKANDA MAWONSO MA NZA MELA SAKUMUNU.

(Mabanza mama: Yindula zinzambukusu zole muna Kinesi 22:11-18. Nzambukusu yantete i "Wusia vengila mwan'aku kuidi MONO." Abalahami wuba yekula mwan'andi kuidi Nzambi. Mutubi mu nzambukusu yayi wutuba vo mwana kasia vengulu ko kuidi mutubi. Nzambukusu yamvuka i "Mu minu veka ndidila ndefi, tuba Yave." Mu ntangu yakala, mutu wudilanga ndefi mu dizina di mutu wunneni ku yandi. Nsadisi wuvangama wunatanga kaka nsangu kadilanga ko ndefi mu dizina kiandi veka. Nsadisi wuvangama kasonikanga ko nsi'a ndefi mu dizina di kithumuski Nzambi. Baevele 6:13 keti songa bila. Baevele 6:13 keti tuba vo Nzambi wudila ndefi mu niandi veka. Baevele 6:13 keti songa bila: "bila kalendi ko dila ndefi mu mutu wunneni ku yandi.")

B3. YAKOBO WUNUANINA MUNTU — YE WUTEDILA KISIKA "LUSE LUA NZAMBI"

Genesis 32:24 ↗ *read this in your Bible*

MUNTU WUMOSI WUNWANA YANDI → KILENDI KUYEKULA KO, ENATI KUKISAKUMUNANGA.

Genesis 32:28 ↗ *read this in your Bible*

KALA MFUMU NGE VWANDA NGOLO YA KUNWANA YA NZAMBI → MONO MMONA NZAMBI KU MESO NA MESO, YE MOYO WAMI WASUNGWA.

(Mabanza mama ya kimonho: Sonama kia Genesisi 32 kibokidi mutu wawu "mutu." Mutu wawu wubundanga ye Yakobi wutubidi vo Yakobi wena ye lulendo YE NZAMBI. Yakobi wubikidi ntoto wawu "ilu kia Nzambi." Yakobi wutubidi vo luzingu luandi luvukuswa. Yakobi wuyuvudi mutu wawu dizina. Yakobi kasakidi ko dizina, kansi kiyuvu kaka bavutudila yandi. Sungamena kiyuvu kiaki kikondwa mvutu mu diambu dia dizina. Kiyuvu kiaki kiviokidi diaka, mu buku yankaka ya Kalulu, mvu miayingi kuna manima.)

B4. KISINA KIAZIMA — MBASI WINA VO MONO I MONO

Exodus 3:2 ↗ *read this in your Bible*

MBASI YA MFUMU MONEKA MU MBAZU YA TIYA → NZAMBI TELA YANDI VANA KATI KIA NTI.

Exodus 3:14 ↗ *read this in your Bible*

MONO I MONO → MONO I MONO KATUMINA MONO KUAKU.

(Mabanza mame ma kimuntu: Kuyika 3:2 wutubanga vo mbasi ya Mfumu. Zimvese zole na nima, Kuyika 3:4 wutubanga vo Mfumu, ye Nzambi. Kisina kimosi, mbazu yimosi, ye ndinga yimosi mimonikanga muna zimvese zole. Bible ke tadidi diambu diadi banga lukatiku ko. Ndinga yayi mvimba yidi vana nkumbu yina Iseli kavwanda yandi mu mvu ka mvu: MONO NDIMONO.)

MONA DIANKAKA, KISALU KIMOSI — kisina kiayoka ye Yesu mu lubaku lwa nzo Nzambi

YOWANI 8:56 Dise dieno Abalahami wumona khini bu kayindula ti wulenda mona lumbu kiam; wumona kiawu ayi wumona khini yiwombo. (57) Bayuda bankamba: —Ngelyo kudukisidi ko makumatanu ma mimvu, yayi buabu wulembo tubi ti wumona Abalahami! (58) Yesu wuba vutudila: — Bukiedika ndikulukamba ti tuamina Abalahami kabutuka, buna minu ndidi. (59) Bu katuba mambu momo, batota matadi muingi banzuba yayi Yesu wusuama ayi wutotuka mu nzo Nzambi.

TUAMINA ABALAHAMI KABAKALA, MONO NGE → BUNA BABONGA MATADI MU KUNLOZA.

(Ndinga zami zibene: Tula bimonika biobio biadi va kimosi ayi bika luswaswanu lulonga. Va kisinga, ndinga yitotukanga muna tiya yitubaka ti: Minu Widi. Mose wesisa luse luandi va kisinga. Muna tempelo, mutu wutelama va ntuala nkangu wutubaka ti: Minu Widi. Nkangu wubonga matadi. Nkangu wusia kondwa bakula mambu Yesu katuba ko. Nkangu wubakula mambu ma Yesu mu kieleka. Nkangu wusambisa mambu ma Yesu ti mafwene mu lozwa matadi. Bika mona diaka ti Yesu kasia tuba ko ti: "Kuna vika Abalahami kabaka ko luzingu, Minu WIDI." Yesu wutuba ti: Minu WIDI.)

B5. MANOWA YE NKAZI ANDI — DIZINA DIASIWUMISA

Judges 13:3 ↗ *read this in your Bible*

MBASI ANDU YEHOWA WAMONIKA KUNA NKENTO → NGEYE WELA BUTA, YE BUTA MWANA-BAKALA.

Judges 13:17 ↗ *read this in your Bible*

BUBI WUNYUVULA BUAWU MU DIZINA DIAMI, MU DIAMBU DI DISUEKAMA?

Judges 13:20 ↗ *read this in your Bible*

MBASI A MFUMU WATOMBUKA MU MBAZU A DIAMBU → BETU TUELA FWA KIETIKA, KADI TUMONA NZAMBI.

(Ngindu zyame zibene: Mambu matatu meti monika mbote mu Nsiku 13. Manowa wulomba dizina, mutindu Yakobi kavangila mu Ngenese 32. Dizina disuekwa kwa Manowa diaka, kuna ntangu yayi ye kikuma kilombwa. Mvovo wa Chihebeleo wuvananga kikuma kina i piliy (H6383). Kibulu ki KJV kisekula piliy vo "kisueki." Piliy nsundu andi i diambu diluta nzayikusu, diambu dikondwa lenda zabakana. Piliy watukanga muna mfunu mosi ye pele (H6382), mvovo wusekulwanga vo "Wu Nzitusu" mu Yisaya 9:6, kuna mwana wubutukila beto pe wuvanwa dizina. Mbasi yayi ya Mfumu, i yandi wukwenda ku yulu mu mvyoka wa lupangu. Nzeyila ya Manowa yandi kibeni, kasi vo "tumweni mbasi" ko. Nzeyila ya Manowa i vo, "tumweni Nzambi.")

B6. MFUMU WA MASODI KUNZIA YERIKO — WASAMBILA, YE NSAPATU ZIKATUKA

Joshua 5:13 ↗ *read this in your Bible*

YOSUA WABWA VA LUZINGU YANDI VA NTOTO, YE KASAMBILA → KATULA KIBATA MU KULU KIAKU; SADI KIALE WATELAMA KUNA KISANTU.

DIMBU DYANKAKA, KISIKA KIMOSI — babakala buadi bakambu vo bakatula zisapatu zawu

Exodus 3:5 ↗ *read this in your Bible*

KATULA BINKALA BIAKU VA MALU MAKU, KADIAMBU KIA VATA KIOKO WITELAMA I VATA KIA NLONGO.

(Mabanza mama ma yame: Tala lutumu lumosi, mu mambu mafwene kimosi, lu vana kwa babakala bole bansiswaswana, mu mvu za nkama zikwenda kutwasana. Va nti wa mfinda, lutumu lweti kwiza mu ndinga yina Nkand'a Nzambi wu tedilanga Mfumu ye Nzambi. Kuna nganda ya Yeliko, lutumu lweti kwiza kwa mbakala wumosi wutelama kuna, ye mbele mu koko kiandi. Yosua wu bwa va ntoto, wu sambila mbakala yoyo. Mbakala yoyo ka wu mana ko sambulu yina. Vwandisa yo ye mambu mumosi mbasi ya kieleka yina yi vanganga vava mbakala u mesi kunsambila mbasi. Mbasi wu tuba: "Mono i kimosi ye ngeye, salu kimosi" (Revelation 19:10), ye "Sambila Nzambi" (Revelation 22:9). Yowani wu mesi kunsambila mbasi mbandu zole, ye mu mbandu zole zioso mbasi wu mana. Kwa disunga ko, muntu wumosi ka wu mana ko sambulu ya Yosua kuna nganda ya Yeliko.)

B7. VAVA TESTAMU YA MPA YITUBAKA DIAMBU DIA KIENZO KIAKI

YOWANI 1:18 Kadi mutu kamuenieti Nzambi ko vayi Muan'andi wumosi kaka widi va ndambu yi Tata, niandi wunzabikisidi. **[G1834 exegeomai ■] [G3439 monogenes ■]**

KADI MUNTU KAMONA NZAMBI KO NA NTANGU YOSO → MWANA MOSI KAWUTUKA KAMWENISA YANDI.

YOWANI 5:37 Tata, mutu wowo wuthuma, niandi veka wutelama kimbangi mu diambudiana. Vayi luwilu ko mbembo'andi andi lumueni ko zizi kiandi

VAYI LUWILU KO MBEMBO'ANDI ANDI LUMUENI KO ZIZI KIANDI.

1 TIMOTE 6:16 Niandi kaka, ka kafuanga ko, wumvuandanga va kienzila kilendi baka bu fikumunu ko. Mutu kammuenieti ko ayi mutu kalendi kummona ko. Niandi vuidi nzitusu ayi lulendo mu mimvu mioso. Amen!

YANDI VWANDA MU KIEZE KIA KIKALA MUNTU LENDA FIKAMA KO → YANDI KIKALA MUNTU MOSI MONA, KADI LENDA MONA KO.

Buabu, tula bipandu biole bia Nkand'a Nzambi va kimosi ye tanga bipandu biole biobio va kimosi.

Testama Yankulu tubanga, mbala na mbala, vo batu BAMONA muntu wowo, bayoluka yandi, badia va ntuala andi, banwana yandi, ye bazinga.

Kimvovo kia Nkand'a Nzambi ya Mpa kinsonga, mbote-mbote ye nzikuku tatu, vo kadi ko muntu wumonene Nzambi Se, ye kadi ko muntu wulenda mona Nzambi Se.

Mambu mole mama madi ma kieleka. Muntu wowo bantu bamwene mu Kalulu ya Nkulu ye Se wowo bantu balendi mona ko basi bantu mosi ko. Yoane wutubidi nani muntu wowo bamwene. Wutubidi vo muntu wowo bamwene i Mwana yandi mosi kaka wubutukwa, Mwana wowo widi mu kifudi kia Se, ye vo Mwana yayi wunatini Nzambi Se ku nganda kuma Nzambi Se kalenda monika.

[MALVERSE MAKUNGANANU—KUËNZA KIMOSI KO KIVOVA DIADI KIAUKA]

(Makanisi mama: Keba ye kuenda mu kieleka vava, kadi vava kuandi muntu kalenda yantika kubuedisa mu Nkand'a Nzambi. Diambu diyikama MU MPASI-MPASI: Nkand'a Kala kibeni ukuntedilanga muntu wowo wafidusu Mfumu ye Nzambi, ye batu bawu bawenene muntu wowo wafidusu betuba diambu dimosi. Diambu diodi ka disi luyantiku ko. Diambu diodi diawu mambu masonama disonga. Diambu diBAKAMA MU KUTOMASA MASONO: e vo muntu wowo wamonika mu kaka i Muana. Kadi kasina kimosi ki-vesi kikuntuba: "mbasi a Mfumu mu Kuyantika 16 i Yesu." Diyantiku diadi dibakama mu tulanga Yowani 1:18, Yowani 5:37, ye 1 Timoteo 6:16 vana ndambu ye masonuku ma Nkand'a Kala ye ku yuvula nani wamonika. Mu diadi kimosi bikini ekiele mo, ye bikini bidi vana.)

B8. MBASI UNA VWANGA MFUMU WAMONEKA DIAKA KU NSUKA A NKANDA WA KALA

Malachi 3:1 ↗ *read this in your Bible*

NGE FIDISA NTUMUA'AMI + YANDI KAKUBIKA NZILA KU NTUALA'AMI → MFUMU KAKWIZA MU KINSIKISI KU NZO'ANDI YANZAMBI, I NTUMUA YA NGUEDI.

Mona kimosi ye kiaka, diambu dimosi — mvuala wusilulu, ye mvuala wuzabikini

MALAKO 1:2 banga busonimina mu nkanda mbikudi Ezayi: Tala! Ndiela fidisa mvual'ama ku ntual'aku, niandi wela kubika nzil'aku. (3) Yawu mbembo yi mutu wunyamikina mu dikanga: Lukubika nzila yi Pfumu, Luludika minsolo miandi. (4) Yowani wuyiza, wuba botikanga mu dikanga ayi wuba tubanga ti: “Bika lubotama mu diambu di monisa ti lubaludi mavanga; buna Nzambi wela kululemvukila mu masumu meno.”

TALA, NDIETI FIDISA MVUALA AME VA NTUALA KUAKU → LUKUBIKA NZILA A MFUMU.

(Mabanza mame ma kibeni: Malaki 3:1 ke tanga bantu zole batumuinu mu mvese mosi. Mutu wa ntete watumuinu wenda ku ntuala mu kubika nzila. Mutu wankaka watumuinu ke tedibua "Mfumu" ye "mvubi wa luwawanu." Mutu yayi wa zole watumuinu i wina ke kwiza ku Nzo Nzambi ya Mfumu yandi kibeni. Maliko ke yantika Nsangu Zambote ya Maliko mu ku tanga diambu diodio mu Malaki 3:1. Maliko ke tanga mutu wa kubika nzila vo Yoane, mu ntoto wa mbwaki. Diodio ke bika mutu wa zole watumuinu kondwa nkumbu ku Maliko mu ntangu yina. Kesikulu ya Ntete ke sukisa ye vingila mvubi wina i Mfumu. Kesikulu ya Mpa ke yantika ye mvubi wina kibeni ke kota mu nzila.)

C. NLONGO WUTUDULU KUNKATI DIA MUANA MOSI KA — ABALAHAMI YA ISAKI KUNTOMBE

C1. Genesis 22:2 ↗ *read this in your Bible*

BONGA WOWU MWAN'AKU, MWAN'AKU WA MOSI KAKA ISAKI, WOWU WUZOLA → TAMBIKA YANDI KUNA MU KIYUKU KIA NKALU.

C2. Genesis 22:6 ↗ *read this in your Bible*

ABALAHAMI WABONGA NKUNI ZA DIKABA DIA YOKA, WAZIDIKA VA MBATA ISAKI MWAN'ANDI → BAWU NSOLE BAKWENDA VA KIMOSI.

(Makanisi mama: Mu Kuyantika 22:6, tata kasimbanga ve nti. Isaki niandi wunatanga nti mu kuma kia mongo. Abalahamu wela tula Isaki va yilu dia nti wowo. Mvovo wa Kiyibeli mu diambu dia nti wowo i ets (H6086). Yawu i mvovo wa lusadusu mu diambu dia nti wa moyo, ye diaka mu diambu dia banti biakubulu. Mvovo wumosi wowo wuntedilanga nti wa luzingu, ye nti wowo wadi va khati dia kunda.)

C3. Genesis 22:7 ↗ *read this in your Bible*

KUNKI KUENA MWANA-MEME MU MAKABU MA NTINU? → NZAMBI KELA KUVANA MWANA-MEME.

C4. Genesis 22:13 ↗ *read this in your Bible*

MPAKALA WA MEME WABAKUKU MU NSITU KUA MPAKA ZANDI → KAYIMBIKA KUAKI MU TAMBIKA MU KIMENGA MU FWANANA YA MUANANDI.

Genesis 22:14 ↗ *read this in your Bible*

KUNA MONGO WA MFUMU BILA KUMONIKA.

(Mabanza mama: Yindula diaka kiuvu ki'mwana muna Ntangu 22:7: kwe kidi mameme? Abalahami wuvutula kiuvu beni. Mvutu wa Abalahami wutelama kuna ntima ka kazabanga ko. Abalahami wutuba vo, "Nzambi wela kubika mameme mu diambu diandi mosi mu dimenga dia yoka." E mambu momo malenda songa mansundu mole. Nsundu wumosi wawu vo, Nzambi wela baka mameme mu diambu diandi mosi. Nsundu wunkaka wawu vo, Nzambi wela kubika yandi veka mu diambu di mameme. Kiawu kina Nzambi wubikila lumbu kina i MPAKASA, ka mameme ko. Mpakasa i mbudi yifueni ye yikinene. Mpakasa yayi yifua mu fulu ki mwana, wukangama muna mansongo. Kiuvu ki Isaka kivutuka mu mbandu mosi vana mongo. Kiuvu ki Isaka kisiala diaka mu mbandu yankaka. Mameme masiala mu vutuka. Abalahami wutubila fulu kiaki ye nsilulu muna ntangu yinkuiza: "muna mongo a Yave miemo mwena mu monika.")

NZILA YANKAKA, KISALU KIMOSI — mwana wanata nti, ye Mwana wanata kulusu.

Genesis 22:6 ↗ *read this in your Bible*

ABRAHAMA VWIKA NKUNI VA ZULU KIA ISAKA, MWANA'ANDI → BAWU BOLE BAKWENDA VAMOSI.

YOWANI 19:17 Wutotuka ayi wunata dikulusi diandi, wuyenda ku buangu kibabantedilanga: “Mvesi wu ntu” bu dinsundula mu ki Ebelewo: “Ngolongota”.

WUTOTUKA AYI WUNATA DIKULUSI DIANDI, WUYENDA KU BUANGU KIBABANTEDILANGA.

YOWANI 19:18 Kuna bambandila va dikulusi va kimosi ayi batu buadi bankaka: wumosi ku lumoso, wumosi ku lubakala; Yesu va khatitsika.

KUNA BANSUZIKA YANDI VA KULUZU + YESU VA KHATIKATI.

(Mabanza mama: Tata mosi, mwana mosi kaka mono tata kazolanga, mongo mosi, nti batulanga va mongo ya mwana yandi mosi, ye mwana kekwendaka ku zulu ye nti wau va mongo andi. Diambu diadi divangama mbala zole muna Nkanda ya Nzambi. Mbala ya ntete, muna Kimwanga 22, Nzambi wasimbisa mbele. Nzambi watula mbuta ya mbeni va fulu kia mwana. Mbala ya zole, va kulunsi, kadi mosi ko wasimba lufwa. Mbala yayi, Mwana wakala mbuta ya mbeni. Tala diswaswani dinkaka vakati kwa bimonwa biozole. Isaki wayuvula, "kwe kadi mameme?" Kiuvu kia Isaki kiabakala ko mvutu lumbu kiakina. Mvutu wizidi na nsuka, va Nlangu Yordani, muna nua a Yoane. Yoane wasonga nlembo wandi va muntu mosi wukwendaka kuna kwidi yandi.)

C5. YOWANI 1:29 Mu lumbu kilanda, Yowani wumona Yesu wunkuiza kuidi niandi, buna wutuba: — Tala, Muana dimemi di Nzambi wumbotulanga masumu ma nza.

BUNA WUTUBA: —TALA, MUANA DIMEMI DI NZAMBI WUMBOTULANGA MASUMU MA NZA.

C6. Genesis 22:2 ↗ *read this in your Bible*

YOWANI 3:16 Bila Nzambi wuzodila ngolo batu va nza, diawu kavanina Muan'andi wumosi kaka muingi woso mutu wukunwilukila kabika bungana yayi kabaka luzingu lukalumani.

[G3439 monogenes ■]

MUANA'AKU MOSI KA, WUZOLA → WUVANA MUANA'ANDI MOSI KA BUTUKA.

C7. Ba Ebelewo 11:17 Mu diambu di minu, Abalahami wutambika Isaki banga dikaba diyoko mu thangu Nzambi kantota. Niandi wutambula tsila yayi wuba wukubama mu tambika muan'andi wumosi kaka. (18) Ka diambu ko Nzambi wunkamba: Mu Isaki wela bakila nkuna. (19) Abalahami wumona ti Nzambi beki lulendo lu fulukisila Isaki mu bafua. Bukiedika Abalahami wutambula Isaki bu bamfulukisa.

WATAMBIKA MWANA'ANDI MOSI KAKA → WABANZA TI NZAMBI WULENDA KUMFULUKISA, KATUKA KWA BAFWA.

(Ebanza diame biobio: Nsoniki wa mukanda wa Ba Ebreu wasadila mvovo wamosi wa Kingeleki wa Isaki wowo Yowani kasadila mu diambu dia Yesu. Mvovo wowo i "muana wa mbutukulu yamosi kaka," monogenes (G3439). Nsoniki wa Ba Ebreu wutusonikina mana Abalahami kabanazanga muna nzila kuna mongo. Abalahami wasongidi vo Nzambi wulenda vumbula muana muna lufwa. Abalahami wakamba baleke vana mbata dia mongo: "Minu ye muana tunkuenda kuna,

tunsambila, ye tunkuiza kwenu diaka." Abalahami wavingila vo wela vutuka kuna mongo yandi ye Isaki. Abalahami wavana Isaki, boso buna nsoniki wa Ba Ebreu kasongila, "mu kifwani." Kifwani vava disonganga kifwani voti dimbu. Lumbu tatu bu buna nkanu wawaikanga, muana wowo wafwana ye lufwa wavutuka moyo.)

MAMBU MA KISIKA — dibundu dia lusadusu, ke diambu ko dilongwa mu kieleka mu mikanda

2 Chronicles 3:1 ↗ *read this in your Bible*

SALOMO WUYANTIKA TUNGA NZO A MFUMU KU YELUZALEMI KU MONGO MORIYA.

[MALVERSE MAKUNGANANU—KUËNZA KIMOSI KO KIVOVA DIADI KIAUKA]

(Mabanza mama: Kuyibuka 22:2 keti tanga vwawu Nzambi kafidisa Abalahami vo nsi ya Moliya. 2 Kronika 3:1 keti tanga vwawu Solomo katungila nzo Nzambi vo mongo Moliya, ku Yelusalemi. Diawu mongo wa lufwa lu lufwilu lwa Isaki ye mongo wa makabu ma tempelo mamonso ma kunima badi ye nkumbu yimosi. Yelusalemi diaka i divata dimosi diodi masodi mabakidi Yesu va nti wa lufwa kuna nganda dia bibaka bia divata. Longa kaka mambu tanganwa mu masono. Masono kasi tuba ko vo Ngolgota wawu i ditadi dimosi ye Moliya. Masono kentubanga vo nkumbu yimosi, mongo mosi wa mongo mia, ye divata dimosi. Mambu ma Abalahami mandi mosi ma bakala i vo "mu mongo wa Yave dimonika." Abalahami wa tuba mambu mama mu thangu yena ku ntuala.)

D. NSADI-UNA-MONA-MPASI — KAPU KIKI KISONGA DIKULUSU KUNTUALA DIKULUSU KABAKALA KO

D1. Isaiah 52:13 ↗ *read this in your Bible*

MESO MANDI MABIVONGOSO VIOKILA WONSO MUNTU → BUAWU BOBO KELA MUSUNWISA MAKANDA MINGI.

D2. Isaiah 53:1 ↗ *read this in your Bible*

NANI WUWILU NSANGU ZETU? → KUKALA KO KITOKO KIA KUNZOLA.

D3. Isaiah 53:3 ↗ *read this in your Bible*

MUNTU WA MAWA, YANDI WAZABANA YE MPASI → BAWENGA YANDI, YETO TWAKONDWA KUNZITISA.

D4. Isaiah 53:4 ↗ *read this in your Bible*

YANDI WAMONA MPASI MU BILA KIA MAVANGI METO MAMBI + WAFWAKUSU MU BILA KIA MASUMU METO → MU MPASI YANDI TUWUKIDI.

D5. Isaiah 53:6 ↗ *read this in your Bible*

BETO AWONSO TUAKALA BONGA MAMEME, TUAVIDA NZILA → MFUMU WUTULA VA YANDI MAMBU MAMBI MA BETO AWONSO.

D6. Isaiah 53:7 ↗ *read this in your Bible*

BANATA NGEMBE MU KUFUA → KASA NWA'ANDI KO.

D7. Isaiah 53:8 ↗ *read this in your Bible*

YANDI KATUKUNU MU NSI YA MOYO → MU KIMBEVO KIA DISUMUKA DIA BATU BAME YANDI BETWA.

D8. Isaiah 53:9 ↗ *read this in your Bible*

YANDI SALA NTOMBE ANDI YE BANTU BAMBI + YE MVWAMA MU LUFWA LWANDI → YANDI KASALA KIMBEVO KO.

D9. Isaiah 53:10 ↗ *read this in your Bible*

WU NGE TA KITULA MWELA'ANDI DIKABA DIA DISUMUKA → YANDI TA MONA NKUNA'ANDI, YANDI TA YELA BILUMBU BIANDI.

D10. Isaiah 53:11 ↗ *read this in your Bible*

WANDA MOYO ANDI TE LUFWA + BATANGA YANDI VA KIMOSI YE BANKUA MASUMU → YANDI NATA MASUMU MA BAINGI, YE VOVA MU DIAMBU DIA BANKUA MASUMU.

(Mabanza mama mu kikatikati: Tanga Yesaya 53:9 ye ubandu Yesaya 53:10 diaka, mu kithangu kiakithanu. Kimosi kitele vo mubuka wafwa ye wazikwa mu mfinda wa muntu wa kimvwama. Kimosi kiabole kitele vo, kimana moyo wa mubuka wakituka kimenga mu diambu dia masumu, mubuka wela MONA mbongo yandi ye wela KUMISA bilumbu biandi. Malongi mama mole kalendi kala kimosi ko mu diambu dia muntu wafwidila mu lufwa. Lusukusulu lusonukwa mu kapu yayi ya Yesaya, mvu nkama nsambwadi tuandi ntete ntangu lusukusulu lubwidila.)

NZILA YANKAKA, KISALU KIMOSI — lukanda lwa mbikudi, ye muntu wakala mu kalu wau wutanga wawu na ndinga yayina.

MAVANGA MA BAMVUALA 8:32 Buku ki mambu kioki kaba tanga kiawu kiaki: Bannata banga dimemi diyenda ku vondo; banga muana dimemi diodi dinkambu samba va ntuala mutu wowo wulembo nkulula mika, vayi kasia zibula munu ko; (33) mu diambu di kukikulula bamanga kunnungisa. Nani wela yolukila nkun'andi e? Bila basukisidi luzingu luandi va ntoto e? (34) Buna nlundi wu kiuka ki ntinu wunketo wuyuvula Filipi: —Wundemvukila; wutsudikisa mu diambu di nani mbikudi kayolukila mambu mama e? Mu diambu di niandi veka voti mu diambu di mutu wunkaka e? (35) Filipi wutona yoluka, wutona kunsamunina mambu ma Yesu, tonina mu nkanda wowo.

NANI MBIKUDI KA TUBIDI DIADI? → FILIPO YANTIKA KU DISONUKU DIADI, YANDI SAMUNA YESU KUNA YANDI.

(Ngindu zami zibeni: Kiaki i kiuvu kia kieleka, kiyuvulu ku ndinga yinene kwa mutu wakayivi ko mvutu yandi. Kiuvu i kiaki: nkia mutu mbikudi kalembu yolukila? Mvutu ke ndinga a Filipino veka ko. Filipino wubadikila vana mvese wina wa Yesaya 53. Filipino wulonga Yesu tona vana mvese wowo. Diambu di bapostolo mu diambu dia longokolo lu Yesaya 53 disonama mu diambu dieto. Kadi mutu kalendi vukumuna longokolo lu bapostolo mu diambu dia Yesaya 53 ko.)

E. IMANUELI — NZAMBI KUMOSI YE BETO, MWANA WABUTUKA YE MWANA WAVANWA

E1. Isaiah 7:14 ↗ *read this in your Bible*

MFUMU YANDI KIBENI WELA KUVANA DIMBU → NDUMBA WELA VWA MU VUMU, WELA BUTA MWANA BAKALA, YE WELA TEDILA NKUMBU ANDI EMANUELI.

E2. Isaiah 9:6 ↗ *read this in your Bible*

MWANA MOSI MBUTUKA + MWANA MOSI VANWA → DIZINA DANDI DILENDA TUBUKWA NGE NZAMBI YA NGOLO, TATA YA MVU MIA MVU → KUYIKA KWA LUYALU LUANDI KUALENDA SUKA VE.

(Malongi mama ya kimuntu: Tala buididi bu bantelama makuma mole muna Yisaya 9:6. Makuma mole mama kasi ko diambu dimosi. Buididi bu bantelama makuma mama kasi ko mu kuenda-kuenda. Muana wabutuka. Mwana-bakala wavana. Kubutuka kusonganga buididi mwana kaizila mu nza. Kuvana kusonganga diambu diavangimina kua Mwana wakala kaka tuka thama. Vava tala bizina biavanwa kua mwana wau. Yisaya 9:6 kalendi ko vo mwana wau wela ba banga Nzambi ya lulendo. Yisaya 9:6 wutuba vo "dizina diandi diela tedolo Nzambi ya lulendo." Dizina diantete mu lusansu, Wonderful, i pele (H6382). Pele wufwana muna mfulu mosi ye mvutu Manoa kabakila muna Nsambu 13, vava kalombila dizina ye kalendi kubaka ko. Muna Yisaya 9:6, dizina divanwa.)

E3. Isaiah 9:2 ↗ *read this in your Bible*

BATU BOBO BANDIATILA MU TOMBE BAMONA KIEZI KIA NENE.

E4. Micah 5:2 ↗ *read this in your Bible*

MU NGEYE KWENDI TOTUKA WOWO WATUALA KUYALA ISALELI → WOWO NTOTUKA WANDI WAKALA TUKA KUNKULU, TUKA MVU MI MVU.

(Mabanza mama: Nkanda wumosi mu Mika 5:2 wunatanga zitsuka zizole za longi yayi mvimba. Mfumu yayi WATOTUKA muna zunga kifioti. Kutotuka muna zunga kifioti i lubantiku, va fulu mutu kalenda kwenda wu malu. Kansi MATOTUKU ma mfumu yayi matukanga tuka thama, tuka mvu ka mvu. Matotuku tuka mvu ka mvu kasi lubantiku ko. Mika tanganga zitsuka zizole mu nkanda wumosi. Mika kasoswanga ko diambu dimosi mu zitsuka beni.)

F. Mbongo a nkento ye ndumba yisukudi — Tsilu kiantete ye nlungusulu andi

F1. Genesis 3:15 ↗ *read this in your Bible*

KATI KWA NKUNA WAKU YE NKUNA WANDI → YANDI TA KUNKUTA NTU WAKU, NGE WU KUNKUTA KULU KIANDI.

(Mabanza mama: Nzambi wayoluka Kuyantika 3:15 kwa nyoka mu kilanga, mu ntangu masumu makotila mu nza. Kuyantika 3:15 i nsilu wa ntete wa mvulusi mu Nkanda Nzambi wamvimba. Tala nkia mbongo bekutubila mu nsonga yayi. Mu masonga mankaka ma Nkanda Nzambi, luvila lu dikanda luvokoswa mu bakala. Bandimbu i mbongo ya Abalahami ye mbongo ya Davidi. Vava kaka, va ntete kibeni, luvila luvokoswa i mbongo ya NKENTO. Tala mpe mavamvu mole mu nsonga yayi, mena ve tezo dimosi. Kilongo kya mbongo ya nkento kifwenene mavamvu. Ntu wa nyoka wufwenene kudibungdulwa.)

F2. NGALATIYA 4:4 Vayi thangu bu yifuana, Nzambi wufidisa Muan'andi, wubutu kuidi nketo, mu thangu Mina (5) muingi kakula batu bobo baba ku tsi kivika ki Mina mu diambu tukituka bana ba

Nzambi.

NZAMBI WATUMINA MUANA WANDI, WAVANGULU KUA NKENTO → MU KULA BAWU BAKALA KUNSI KUA NSIKU.

(Mabanza mama: Kalatiya 4:4 keti Nzambi TUMINI Mwan'andi. Kalatiya 4:4 wubwedi keti Mwana wubutukaka mu nkento. Kutuma kutubwanga theti mu nkanu. Mbutukulu yitubwanga wubwedi mu nkanu. Nkindulu yina yidi mfunu. Muntu kalendi tumibwa ko mu kisika kimosi enati kasia zingaka ntete mu kisika kina ko.)

MONA YANKAKA, KIFWANI KIMOSI — dimbu diakanwa, ye dimbu diavana

Isaiah 7:14 ↗ *read this in your Bible*

NKENTO KIMBENI KELA BANDA VUMU, KELA BUTA MWANA WA BAKALA, KELA KUNSOMPA NKUMBU'ANDI IMANUELE.

MATAYI 1:18 Tala phila yibutukila Yesu Klisto: Maliya ngudi andi; niandi wuba nketo wuzolo kuelo kuidi Zozefi. Buna katudidi ko va nzo dikuela Maliya wubaka buemba vayi mu Pheve Yinlongo kabakila buemba beni. (19) Zozefi, bakala diodi dizola kuela Maliya, wuba mutu wusonga, wumanga kuandi kumfuisa tsoni va meso ma batu; wubaka lukanu lu kumbotula mu kitsueki. (20) Bu kaba ku tsi mayindu mu diambu di mambu beni; buna mbasi yi Pfumu yimmonikina mu ndozi, yinkamba: —A Zozefi, muana Davidi! Bika mona boma mu kuela nketo aku Maliya bila buemba buidi yandi mu Pheve Yinlongo kabakidi buawu. (21) Wela buta muana wubakala, dizina wela kumbieka Yesu: bila niandi wela kula batu bandi mu masumu mawu. (22) Mambu moso mama mavangama mu diambu di dedikisa mambu makamba Pfumu kuidi mbikudi ti: (23) Luwa, ndumba yikambu zaba bakala yela ba mu buemba, yela buta muana wubakala, dizina bela kuntedilanga Emanueli, bu dinsundula: “Nzambi widi yeto!”

NGE WELA TUBUKA DIZINA DIANDI YESU: BUKADI YANDI WELA VUKISA BATU BANDI MU MASUMU MAWU → BAWU BELA TUBUKA DIZINA DIANDI EMMANUEL, DISUNDULWA VO, NZAMBI VAMOSI YETO.

(Ndinga zami zibene: Luswaswanu luidi vakati kua mambu mamvimba muanduaadi malongi. Yizaya 7:14 wutuba ti: YANDI wela vana muana dizina Emanuweli. Matai 1:23 wutuba ti: BAU bela vana muana dizina Emanuweli. Muna disolo dia Yizaya, ngudi mosi kaka wumvana muan'andi dizina. Muna disolo dia Matai, batu babo bamvana Yesu dizina. Matai wumvanga diaka diambu ka lutidi ko mu yindula muna mona nsundi. Matai wutelamanga ayi wumvimpisila nsundi nsasa a dizina, muna nkaka a Nsangu Zambote za Matai kibeni. Nsundi ka mosi ko, mu tandu kioso-kioso, kalendi lembo bakula ko nsasa a dizina Emanuweli. Emanuweli disongidila ti: Nzambi wina yeto. Matai wusia tuba diaka ko ti butukulu bua Yesu buyibula kaka Matai muna mambu Yizaya kabikula. Matai wutuba ti mambu moso mama MAVANGAMA muna diambu di mambu Yizaya kabikula MAKUKA.)

F3. LUKA 1:31 Tala: wela ba mu buemba ayi wela buta muana wu bakala; wela kuntedilanga Yesu. (32) Wela ba wunneni. Wela tedudulungu “Nzambi yizangama” ayi Pfumu Nzambi wela kumvana kundu ki kipfumu ki nkulu andi Davidi. (33) Wela biadilanga, mu zithangu zioso, batu batotukila mu Yakobi ayilubialu luandi lulendi suka ko. (34) Maliya wukamba Mbasi: —A buevi mela vangimina bila ndisi zaba nitu yi bakala ko? (35) Mbasi yimvutudila: —Pheve Yinlongo yela kuluka mu ngeyo ayi kitsusula ki lulendo lu Nzambi wuzangama kiela kufukidila. Diawu wunlongo wela butuka, wela tedudulungu Muana wu Nzambi.

BULUKA BUKALA WUAWU, MU KUZABA KIMUNTU KO? → DIAMBU DIA NLONGO DIOZOLA BUTUKA MU NGEYE DIELA TEDWA MWANA WA NZAMBI.

(Ndinuka yayi: Kiyuvu kya Malia mu Luka 1:34 kidi kiyuvu kya diela, ye bantu balenda vwadi kiyuvula kiawu. Mvutu wavewa kwadi ka wisi ko diswaswanu. Wawu wisi lusakumunu lwa mambu Nzambi kena mu kuvanga. Tala kunda kisonukwa mu Luka 1:32: "kunda kya Davidi, s'andi." Kikwa kunda kimosi Yesaya 9:7 katubidi vo muana wina wuvwanda. Ye kikwa nzo yimosi ya kimfumu Nkunga 110 wasonukwa mu diambu diandi.)

G. MVOVO WAKITUKA NITU — YE BUEVI MUNTU KALENDA KUMBAKA YANDI KIBENI

G1. YOWANI 1:1 Va thonono, Diambu dikibela, Diambu diba va kimosi ayi Nzambi ayi Diambu diawu Nzambi. **[G3056 logos ■]** (2) Diambu diba va thonono va kimosi ayi Nzambi. (3) Bima bioso bivangimina mu diawu, kuisi ko kima kikambu vangu mu kambu diawu mu bibioso bikivangulu. (4) Mu diawu muba Luzingu. Luzingu beni luba kiezila ki batu.

KU NTUALA DIAMBU DIAKALA + DIAMBU DIAKALA YA NZAMBI + DIAMBU DIAKALA NZAMBI → BIMA BIAWONSO BIVANGWA KUA YANDI.

(Ngindu ye zole zami: Yowani 1:1 kesonganga malongi matatu mu nsonga mosi. Konso mosi mu malongi tatu mafwana. Longi kiantete i "Mvovo wakala vana lwantete." Mvovo, dizina dinkaka dia Mwana Nzambi tuka kalendi kubaka nitu a muntu ko, kasikalendi kuma yantete ko. Longi kizole i "Mvovo wakala kuna Nzambi." Mvovo ke dizina dinkaka dia Se Nzambi ko, kadi muntu kalendi kala vamosi ye yandi mosi ko. Longi kitatu i "Mvovo wakala Nzambi." Mvovo ke kimuntu kiakuluntu ki kutelama vana ndambu a Nzambi ko. Kukatula longi kimosi mu malongi tatu kuvangilanga nkanu wankaka wa mpila yankaka ye wowo Yowani kasonika.)

G2. YOWANI 1:14 Diambu dikituka nsuni ayi diyiza zinga va khatitsik'eto. Beto tumona nkembo andi; banga nkembo wu Muana wumosi kaka wowo wuba kuidi Tata. Nkembo beni wuba wuwala mu nlemvo ayi mu kiedika. **[G4637 skenoo ■]**

DIAMBU DIAKITUKA MU NITU + WAKALA VAKA YETO → TUMONA NKEMBO WANDI, NKEMBO WA MWANA WAMOSI WA TATA.

MONA DIANKAKA, KISALU KIMOSI — hema mu dikanga, ye hema kia nitu

Exodus 25:8 ↗ *read this in your Bible*

BAVANGA MFIKULU AME → MUINGI NDIKALA VAKATI KWAWU.

YOWANI 1:14 Diambu dikituka nsuni ayi diyiza zinga va khatitsik'eto. Beto tumona nkembo andi; banga nkembo wu Muana wumosi kaka wowo wuba kuidi Tata. Nkembo beni wuba wuwala mu nlemvo ayi mu kiedika.

DIAMBU DIAKITUKA NSUNI + WUZINGILA VA KATIKA YETO.

(Mabanza mama ma yeno: Mvovo wa Kigreki wowo Yoane kasadila mu "kadidi" mu Yoane 1:14 wawu skenoo (G4637). Skenoo disongidila kutunga hema ayi kazingila muna hema beni. Mu ntangu za nkulu, Nzambi wakamba nkangu wa Iseli mu tunga hema muingi Nzambi kazingila va khatitsika diawu, ayi batunga hema beni mu minkanda mia bibulu, nti, ayi wolo (Kubasika 25:8). Mu Yoane 1:14, kifwani kimosi kiawu kivutukidi, vayi hema beni i nitu a muntu. Hema kina mu dikanga diakala kifwani kia ntete kia ludi lolu Yoane kasonikanga, kisonganga ku ntwala nitu a Yesu Kristu. Luyalu lwampa lusonganga hema kina banga kinzimbukulu, kifwani kisonganga Yesu Kristu, kaka bosi lusonga mambu momo kinzimbukulu beni kisonganga. Yoane wutubidi diadi mu mfunu mu Yoane 1:14.)

G3. KOLOSAYI 1:15 Niandi mfikula yi Nzambi yi kayimonikanga ko ayi niandi wuthete mu butuka mu bivangu bioso. (16) Bila mu niandi bima bioso bivangulu: bima biobi bidi mu diyilu ayi bima biobi bidi va ntoto, biobi bieti monika ayi biobi kabi monikanga ko, biba bikundu bi kipfumu voti bipfumu, voti bikulutu voti batu ba lulendo. Niandi wuvanga bima bioso; ayi biawu bivangulu mu diambu diandi. (17) Niandi widi ku ntuala bima bioso ayi bima bioso binzinga mu niandi.

MU YANDI BIMA BIOSO BIVANGULU + YANDI KENDA NTUALA A BIMA BIOSO → MU YANDI BIMA BIOSO BILUNGAMA.

G4. KOLOSAYI 2:9 Bila mu nitu andi, mu niandi muidi kinzambi kioso (10) ayi beno kinzambi kieno kidi mu niandi; niandi ntu wu kikulutu kioso ayi wu lulendo loso.

MUNA YANDI MVULUKU AO AWONSO A NZAMBI YAKALA KUNA NITU → BENO LUIDI BAFUANA MUNA YANDI.

G5. UNA WU WUMBAKILA YANDI — YANDI WUTUZABISA KUMA TUTALA

YOWANI 5:39 Beno lueti fiongunina masonoko ila lueta banzila ti mu mawu lubakidi luzingu lukalumani ayi masonoko beni mawu meta telama kimbangi mu diambu diama. (40) Ayi lumengi kueno kuiza kuidi minu muingi lutambula luzingu.

SOSA MASONUKU → YAWU I MAWU MENA MAKUNTELAMANGA MU MONO.

(Mabanza mame ma yekwame: Yesu wutuba mawu mu Yoane 5:39-40 kuidi bantu bazaba Masonuku mavioka bantu bawombo bazinga mu tangu kina. Balendaka kutanga mawu banga mu ntima. Yesu wuba kamba kuidi bawu ti Masonuku moso momo bazaba mu ntima miawu miatelamene mu yandi, vayi bawu ka balenda ko kuiza kuidi yandi mu baka luzingu. Kuzaba mambu ma Masonuku ke diawu mona kuzaba muntu wina mambu mena mansamuna ko. Kuisi ve fulu kiankaka mu tomba luzingu. Yesu kasi ve ti "tomba mawanu maku" kansi wutuba ti "tomba Masonuku".)

G6. LUKA 24:25 Buna Yesu wuba kamba: A batu bakambu diela ayi fuana phasi lummona mu mintima mu wilukila mambu moso mimbikudi mibikula. (26) A keti Klisto kafueta tuama mona phasi mu diambu di mambu momosimbu kakota mu nkembo andi e? (27) Bosi Yesu wutona kuba sudikisa mambu moso masonama mu diambu dianditonina mu Moyize nate mu mimbikudi mioso.

TONA KU MOZE YE MIMBIKUDI MIAWONSO → WASOMUNA MU MASONUKU MAWONSO MAMBU MATALA YANDI KIMOSI.

G7. LUKA 24:32 Buna bakambasana bawu na bawu: —Keti mintima mieto misi banga mu khini ko mu thangu kalembukutuyolukilanga mu nzila, bu katuzingu budidi masonuku e?

KA DIAMBU KO NTIMA ETO WUYOKA MU BETO, MU NTANGU KAZIBUDILA BETO MASONUKUA?

G8. LUKA 24:44 Bosi wuba kamba: —Tala mawu mama mambu ndilukamba buna ndikidi yeno va kimosimambu mambo masonama mu diambu diama mu Mina mi Moyize, mu minkanda mi mimbikudi ayi mu minkunga mafueti kaka dedakana!" (45) Buna wuzibula diela diawu muingi babaka bu sudikila masonuku.

MAMBU MOSO MASONEMA MU NSIKU WA MOYIZE, MU MIMBIKUDI, YE MU NKUNGA, MU MAMBU MAME, MAFWETI KUKINDUKA → BUNA KAZIBULA NDUENGA AWU.

(Mabanza mama: Luka 24:44-45 keti mvutu ya kiuvu kioki lukalu lwalu lwozo lulembo yuvula. Mvutu yayi yiti mu munu mia Yesu, na mana Yesu fuluka mu bafwa. Yesu wutubidi zitini tatu za Kinkulu Nsiku: nsiku a Musa, mimbikudi, ye minkunga. Zitini zazi tatu va kimosi zieti Kinkulu Nsiku kioso. Yesu wutuba vo Kinkulu Nsiku kioso kiba ye mambu mu diambu diandi. Yesu kasi tuba ko vo kitini kimosi kaka kia Kinkulu Nsiku kiba ye mambu mu diambu diandi. Yesu bosi wuvanga mambu muadi mansambulu mu diambu dia minlonguki. Yesu wuzibula MASONUKWA kwa minlonguki. Yesu wuzibula NSUNDU a minlonguki. Muntu wufwene ye mambu mama muadi. Muntu lenda simba Kibundu Kimvimba mu moko mandi, kansi kalenda kaka vonda mfunu a Yesu mu zibula meso mandi mu diambu di mona Yesu mu Kibundu Kimvimba. Tanga Kibundu Kimvimba. Lomba Yesu kazibula Kibundu Kimvimba kwaku. Landila tanga Kibundu Kimvimba.)

G9. 1 Yowani 1:1 Mambu momo maba vana thonono, momo tuwa, momo tumona mu mesometo, momo tutala ayi momo tusimba mu mioko mieto, momo matedi mambu mamvananga luzingu mawu tueti samuna. (2) Luzingu lutotuka. Beto tumona luawu ayi tulembo yolukila luawu ayi lulembo kulusanunina luzingu lu kalumani, lolo luba kuidi Tata ayi lolobatumonisa. (3) Momo tumona ayi tuwa mawu tukulusamunina muingi beno mamveno luba mu kithuadi ayi beto; muaki kithuadi kieto kidi mu Tata ayi mu muan'andi Yesu Klisto.

TUWILU + TUMONA YE MESO METO + TUTALA + MAKO METO MASIMBA → LUZINGU LUANDA-MVIOKA, LUKALA YO TATA, YO LUSONGUKA KUETO.

(Mabanza mama: Yoane wasonika mavuvu mu luve luandi muna 1 Yoane 1:1: kawa, kamona, katala bumbote, ye kasimba mu moko mandi. Yoane kalembu sonika ko diambu dia luve voti dia mabanza. Yoane wasonika muntu mosi kadidilanga yandi bidia. Muna kikanga kimosi, Yoane wubokila muntu wau vo "moyo wowo wa mvu ya mvu, wina wakalanga kumosi ye Se." Muntu wowo bapostolo basimba mu moko mau i muntu mosi kaka wina wakalanga kumosi ye Se tuka ntete kwa lulembama. Kiawu diswaswani diambu dioso dia 1 Yoane 1:1-3. Yoane wasonga vo yandi i mbingi ya diambu diadi, ekolo ko muntu wa mabanza gaka mu diambu diadi.)

H. BUBI KI LUFWA LUFWETI KADILA — KIALA KIA VUTUKA KWA NZAMBI

H1. DIAMBU, DISONGWA MU MBOTE

Isaiah 59:2 ↗ *read this in your Bible*

MAMBU MENO MAMBI MASOLUDI BENO YE NZAMBI ENO.

LOMA 3:23 Batu boso bamana vola masumu ayi bakambulu nkembo wu Nzambi.

BATU BOSO BAMANA VOLA MASUMU AYI BAKAMBULU NKEMBO WU NZAMBI.

H2. BILA KINA MENGA, VE KIMA KIANKAKA KIAMPASI

Ba Ebelewo 9:22 Muaki nduka-nduka bima bioso bimvedosongo mu menga landila boso buididi Mina. Ayi enati menga makadi tenguka buna masumu malendi lemvokeko ko. **[G859 aphesis ■]**

AYI ENATI MENGA MAKADI TENGUKA BUNA MASUMU MALENDI LEMVOKOLO KO.

Leviticus 17:11 ↗ *read this in your Bible*

MOYO WA NITU WUKALA MU MENGA → I MENGA MAKUVUKISILA MOYO.

Ba Ebelewo 10:4 Bila menga ma zingombi ayi ma zikhombo malendi botula ko masumu.

BILA MENGA MA ZINGOMBI AYI MA ZIKHOMBO MALENDI BOTULA KO MASUMU.

(Mabanza mama mene: Fisa mala tatu mama va kimosi ye lubatikulu lu mvimba lwa makaba ma nkulu lu wu lukielakielanga lu mosi. Luzingu lu vwidi mu menga. Masumu me futisa luzingu. Mu bilumbu bi nkulu, makaba ma bibulu me lundanga nsukusu (kifundikilu ki nsungi ki masumu ki vutulanga nzimbukulu a muntu va meso ma Nzambi) lumbu ye lumbu, mu bikumbu bi mafunda ma mimvu. Baebreo eti va nsina eti makaba ma bibulu ka malenda ko botolo masumu. Yandi ma diambu nki makaba mama moso mavangama? Mawu mo vwikanga nkuma a masumu mu fu kia kimonikina kika futu ko. Mawu wo lulubakulu lu nda, lu vutukilanga, lu lumbu ye lumbu, lu songanga vo luzingu lu vwidi, ye mawu vwidi lulubakulu wolo tii lubanza lwa lufwa lu mosi lu lulenda futa nkuma a masumu mu mvimba.)

H3. BONI KAKULUMUKINI KWA NSI

FILIPHI 2:5 Bika luba mayindu mamosi, momo maba mu Klisto Yesu. (6) Niandi bu kaba lunitu lu kinzambi vayi kasia tomba kukidekisa ayi Nzambi ko. (7) Vayi wukikulula niandi veka, wukikinina kituka mvika. Wukituka phila yimosi ayi batu; ayi khadulu andi yimonika banga yi batu. (8) Wukikulula niandi veka bu katumamana nate ku lufua, lufua va dikulusi.

VAVA KAVWANGA MU KIMFUMU KIA NZAMBI → WABONGA KIMFUMU KIA KISADI → LEMVO YAMU LUFWA, YE LUFWA LUA NTI-DUMBU.

(Malongi mama ya kimuntu: Tala nzila ya kukuluka muna Filiphi 2:6-8. Yesu wakala mu mfunani a Nzambi. Yesu wakatulwa e nzitusu andi. Yesu wabaka mfunani a kisadi. Yesu wabaka kifuni kia bantu. Yesu wakukiyuvula. Yesu wakala nkinzuku. Yesu wafwa. Paulu wubwidisa mio mambu mole kaka mu diambu diadi disonga ka diafwananga ko kuidi: "nate mu lufwa lua dikulusi." Kaka kutuba vo Yesu wafwa kasi ko diambu diafwanana kua Paulu. Buididi kifwene kia lufwa lua Yesu i kimosi ki lukanu lua Paulu.)

H4. KIMA KIKATUKA KWANDI — DITUBUA VITILA, YE DITUBUA DIAKA KUNIMA

Isaiah 50:6 ↗ *read this in your Bible*

MONO VANA MONGO'AMI KWA BABETI → MONO SUEKA KO LUZE'AMI MU NSONI YE LWATA.

MINKUNGA 22:16 Zimbwa zinzungididi, Nkangu wu batu bambimbi banzungididi. Batobudi mioko miana ayi malu mama. (17) Ndilenda tanga mimvesi miana mioso. Batu beti kutsungimina ayi balembo thadi. (18) Balembo kabana bawu na bawu minlele miana ayi balembo budila yunga kiana tsombo.

BATOBULA MIOKO YAME NI MALU MAME → BAVASA MINLEDI MIAME KATI KIANA, YE BALOZA TSONGA MU KIMVWATU KIAME.

MATAYI 27:35 Buna bamana ku mbanda va dikulusi, babula tsombo mu diambu di kabana minledi miandi.

BAWU BAMBASIKA YANDI VA DIKULUSU, YE BAKABUANA MINLELE MIANDI, MU LOSA MABAKU → MU DIAMBU DILUNGA.

YOWANI 19:34 Vayi disodi dintobula dionga mu luvati; vana vawu menga ayi nlangu bitotukidi.

DIONGA DIATOBULA LUVATI LUANDI → VAVA VAVA MENGA YA MAZA MAVAIKA.

(Mabanza mama: Davidi sonikaka mu Nkunga 22 mu mambu ma moko ye malu matobolo. Davidi sonikaka mu Nkunga 22 mu mambu ma masodi mavambanga minledi. Davidi sonikaka diambu diadi mvu wu lusiku thama tuka mutu wumosi mu Isaraele kamona ko lufua lwa nti. Davidi kasonikanga ko diambu diambakana kuandi mosi. Matayo sonikaka mvu miayingi kuna nima, tuka lufua lwa Yesu lwavioka. Matayo sonikaka vo masodi vangaka mana Nkunga 22 kasonikaka. Matayo tanganga bila kioki masodi vangila mana: "muingi diadi dilungusu." Tanga zinsamu zizole va kimosi. Davidi sonikaka disolo diandi mu talanga ku ntuala, kasi zaba ko vo lufua lwafuana. Matayo sonikaka disolo diandi mu talanga ku nima kuidi lufua, kasi lenda ko manga vo lufua lwavioka.)

H5. DIAMBU DISUMUKINA LUFWA — NZILA YA SABUKA, KASI KE TRAGEDIA KO

LOMA 5:8 Vayi Nzambi wumonisina luzolo luandi kuidi beto: buna tukidi bankua masumu, Klisto wufua mu diambu dieto. **[G2644 katallasso ■]** (9) Diawu sumbu buabu tukitulu basonga mu menga mandi buna keti wela kutuvukisa mu zinganzi zi Nzambi. (10) Bila enati bu tuba bambeni zi Nzambi, vayi wuvutula nguizani niandi ayi beto mu lufua lu Muan'andi. Vayi buabu sumbu nguizani yi vutuka keti wela kutuvukisa mu luzingu lu muan'andi.

UBUNTU BETO TUKALA BANTU BA MASUMU, KRISTU FWILA BETO → TUVUTULWA KIMOSI YA NZAMBI MU LUFWA LUA MWANA'ANDI.

2 KOLINTO 5:18 Mambu moso mama kuida Nzambi mabedi bila niandi wuvutula nguizani yeto ayi niandi mu Klisto ayi niandi wutuvana kisalu kivutulanguizani. **[G2643 katallage ■]** (19) Bila Nzambi, wuba mu Klisto, bu kavutula nguizani ayi nza ayi niandi veka mu kambu tangila batu zinzimbala ziawu. Wutula mu beto mambu ma nguizani. (20) Diawu tuidi bamvuala ba Klisto, banga ti mu beto Nzambi kanlubudila. Diawu tulemba lulebila mu dizina di Klisto: vutulanu nguizani ayi Nzambi. (21) Niandi kasia vola kadi disumu dimosi ko vayi Nzambi wunkitula nkua masumu mu diambu dieto muingi mu diambu diandi, beto tukituka basonga va meso ma Nzambi.

NZAMBI WAKALA MU KRISTU, WAVUTULA NZA KUA YANDI KIMOSI → WAMKITULA KUMU MASUMU MU BEELE, YANDI KAZABANGA MASUMU KO.

1 TIMOTE 2:5 Bila Nzambi yimosi kaka yidi, ayi, phovi yimosi kaka yidi va khatitsika Nzambi ayi batu; mutu beni Klisto Yesu. (6) Wukiyekula niandi veka mu diambu di kula batu boso. Kiawu kioki kimbangi kitelomono mu thangu yifuana.

NZAMBI MOSI + NKUNZI MOSI VAKATI KWA NZAMBI YE BANTU, MUNTU KLISTU YESU.

(Mabanza mama ma kimosi: Nkadi-mfumu wa kati-kati (mutu wowo wesalanga va kati kwa bimvuka biole biavambana mu kubavutula va kimosi) fwete vwanga ka mvimba mu bimvuka biole biobio, to kalendi sala ko kisalu kia nkadi-mfumu wa kati-kati. Tala mana 1 Timoteo 2:5 keti tuba mu diambu dia nkadi-mfumu wa kati-kati: "muntu Kristu Yesu." Fwete vwanga muntu, to kalendi telama ko va kisika kina bantu betelamanga ye fwa lufwa lua kimuntu. Buna tala mana 2 Bakolinto 5:19 keti tuba vo diakieleka mu lufwa loloko: "Nzambi wakala mu Kristu." Ye fwete vwanga Nzambi, to lufwa luandi luawu kaka lufwa lunkaka lua muntu, kilendi natina ko lukovoko (nkulu mu masumu ye mfutu mia masumu) kuida muntu wawonso. Diadi diau diambu dina "nani Yesu" kalendi kala ko diambu dia kolo kaka kuida bantu banzayanga. Malongi mamvimba ma lukovoko meti singikina va yandi.)

H6. NIOKA VA NTI — KIFWANI KIA KHULU KYASADILA YANDI VEKA

Numbers 21:8 ↗ *read this in your Bible*

KONSO MUNTU WUSUNUKWA, KANI KATALA KIAWU, WELA ZINGA.

MONO YANKAKA, KISALU KIMOSI — mfulu mu makanga, ye dikulusu va mongo

YOWANI 3:14 Boso bu nangikina Moyize nioka mu dikanga, buawu bobo mamvandi Muana Mutu kela nangukulu. (15) Mu diambu di woso mutu wunkunwilukila kabaka luzingu lukalumani. (16) Bila Nzambi wuzodila ngolo batu va nza, diawu kavanina Muan'andi wumosi kaka muingi woso mutu wukunwilukila kabika bungana vayi kabaka luzingu lukalumani. (17) Bila Nzambi kasia fidisa ko Muan'andi va nza mu diambu di sambisa ntoto vayi muingi nza yivuka mu niandi.

BONSO MOSE KATOMBULA NYOKA MU BULU, BUAWU MPE FWETI TOMBULWA MWANA A MUNTU → WOSO KUNWIDIKILA MU YANDI KALENDI FWA KO.

(Ngindu yami mu kyanda: Kikuti ya kusas'ana pankati ya Numbers 21 ye Yowana 3 ikwiya ye kikuti kya kutunga ku dilongi didi. Yesu wakabidi kikuti kiaki mu bwikelele ye mu diwu dinene, mu mambu ma kaba mwena. Bantu bafwa mu mbanga bakambulwa nde bafwana kudikubula, nde bafwana kuba na kikesa, nde bafwana kufuta lulame. Baba wakabidibwa nde balele kwa kya Nzambi kanangikisa ku nti. Bobo balelele bazingile. Buno tula bilambu bibidi kumosi ye tala kilambu kya kukituka. Nyoka wa mulolo wanangikisibwa ku nti wadibwa mu difwanu dya kima kikwa kyafwisaka bantu babo balelele kudi. Paulo wakabidi kya kiedi kikwa kya kukituka mu diambu dya kuulu, mu kukamba nde Yesu wakitulwa disumu mu diambu dyeetu, ata weena kayakidi disumu (2 Wakolinto 5:21). Bulami bwanangikisibwa mu difwanu dimosi ye lususu.)

I. TATA KIANDI KATELAKA MWANA "NZAMBI" YE "MFUMU"

I1. Ba Ebelewo 1:1 Mu zikhumbu ziwombo ayi mu zinzila ziwombo, Nzambi wuyolukila mutsi khulu, bakulu beto mu nzila yi mimbikudi. (2) Vayi mu bilumbu biabi bi tsuka Nzambi wutuyolukila mu Muan'andi, mutu wowo kabieka mvingidi wu bima bioso ayi mu niandi kavangila bima bioso. (3) Muana beni wulembo monikisa lezama ku nkembo wu Nzambi ayi niandi mfikula yimonisa bumboti bumutu buandi. Niandi weta kindisa bima bioso mu mambu mandi ma lulendo. Bu kamanisa kubika tsukudulu yi masumu; buna wuvuanda ku Diyilu va koko ku lubakala lu Nzambi, nkua ngolo yoso.

YANDI YIKA TUBA KWETO MU MWANA'ANDI + MU YANDI KIALE KAVANGA NZULU YONSO → NKEMBO WA NLEMVO'ANDI, YE MFWATUKUNU YA KIMUNTU KIANDI.

I2. Ba Ebelewo 1:5 Muaki kuidi mbasi mbi yoyi Nzambi kakamba: ngeyo widi Muan'ama, minu ndibutidi mu lumbu kiaki Voti diaka: Minu ndiela ba dise diandi ayi niandi wela ba muan'ama e? **[G4416 prototokos ■]** (6) Bosi bu kakotisa mutu wutheti wu butuka va nza, wubuela tuba ti: Bika zimbasi zioso zi Nzambi zifukama va ntual'andi.

MUAKI KUIDI MBASI MBI YOYI NZAMBI KAKAMBA: NGEYO WIDI MUAN'AMA? → BIKA ZIMBASI ZIOSO ZI NZAMBI ZIFUKAMA VA NTUAL'ANDI.

(Mabanza mama: kapu kyantete kyawonso kya nkanda wa Baebele kisonga diambu dimosi diamiluwa. Diambu beni i vo Mwana kasi mbasi ko, kasi mbasi ko kadi diaka. Diambu diadi difwana mu tadidila mu nlongoso wumene kuvioka mazono mawombo mu kimosi kikubukulu "mbasi ya Mfumu." Mbandu ya Kiyibelu malak isonga sadulu. Mwana Nzambi kibeni wusadila sadulu yina mu ntangu ndambu mu Nkanda Nzambi wa Ntama. Vayi nsoniki wa nkanda wa Baebele kalendi ko yekula muntu katula Mwana mu kimvuka kya bambasi bavangama. Bambasi bakembelo kusambila Mwana.)

I3. Ba Ebelewo 1:8 Vayi mu diambu di Muana, niandi wutuba ti: A Nzambi, kundu kiaku ki kipfumu kinzinganga mu zithangu zioso. Nkaw'aku wu busonga widi nkawa wu kipfumu. (9) Wunzolanga masonga vayi wunlendanga mambimbi. Diawu Nzambi, Nzambi aku, kasobudila ayi kamonisa khini yi nzitusu viokila yoyi kamonisa bakundi baku. (10) Wubuela diaka: A Pfumu, va thonono ngeyo wuvanga zifundasio zi ntoto ayi diyilu divangulu mu mioko miaku. (11) Biela bungana vayi ngeyo wela zinga mu mimvu mi kamimani; Biela nuna banga minledi. (12) Wela bizinga banga bu nzingulungu nledi ayi biela sienza vayi ngeyo wusienzanga ko ayi mimvu miaku milendi suka ko!

KU MWANA KATUBA, KIYADI KIAKU, E NZAMBI, KI MU MVU YAMVU → NGEYE, MFUMU, VANGA NTOTO KU LUYANTIKU.

(Mabanza mama ma munu: Tanga diaka mambu tanu ma ntete ma Baebele 1:8: "Vayi mu diambu di Muana, yandi tubidi." Kadi ma yindulu ma nsoniki wa mukanda wa Baebele ko mu diambu dia Yesu. Diawu disonikanga mambu ma Tata Nzambi katubidi mu ntima wandi kaka kuidi Muana. Se dieti tumina Muana "O Nzambi," bositi diti tumina Muana "Mfumu," bositi diti vana Muana lukumu mu diambu dia vanga ntoto ayi diulu. Enati mutu wumosi wutidi findisa nkanu vo Muana kalendi tumbulwa ko Nzambi mu Sonukwa, mutu wawu kafwete singimana mu mambu ma mvese wawu, momo Se ditumina Muana Nzambi.)

NZILA YANKAKA, KISALU KIMOSI — nkunga wasonama mu ntinu, ye Tata wau wutanga wawu kwa Mwana andi.

MINKUNGA 45:6 Kundu kiaku ki kitinu, a Nzambi kiela zingila mu zithangu zioso Nkaw'aku wu busonga wela ba nkawa wu Kitinu kiaku. (7) Ngeyo wunzolanga busonga ayi wunlendanga mambimbi. Diawu Nzambi, Nzambi aku, wutula va mbata batu bandiatanga yaku bu kavinda mafuta ma khini.

KUNDU KIAKU, E NZAMBI, KIDI MU MVU KA MVU → NZAMBI, NZAMBI AKU, WAKUVINGISA MAFUTA MA KHINI VATA BAKUNDI BAKU.

MINKUNGA 102:25 Va thonono, ngeyo wutula zifundasio zi ntoto ayi diyilu didi ksalu ki mioko miaku. (26) Biela biva vayi ngeyo wela zinganga, bibioso biela mana vembudila banga nledi, ngeyo wela bibalula banga kikhutu ayi biawu biela vengumunu. (27) Vayi ngeyo wubalukanga ko, ayi mimvu miaku milendi suka ko.

TUKA KUNTUALA WATULA FUNDASIO KIA NTOTO → NGEYE VUANDA KIMOSI, YE MVU ZAKU ZALENDI MANISWA KO.

(Ngindu zami zibeni: Kiaki i kisika kioka tanga minkanda miodi va kimosi kinsala ksalu kiakieleka. Nkunga wa 45 i nkunga wa dibaku. Nkunga wa 102 i lusambulu lua muntu wena mu ziphasi. Mu Nkunga wa 102, mambu momo makubukulu kwa Mfumu, Nzambi a Isaeli, wavanga nza. Nkunga miodi miosi misonama tuka mimvu miayingi tuamina Yesu kabutuka ku Betelehema. Baevreo 1 wusonga mambu ma minkunga miodi. Baevreo 1 wumonisa minkunga miodi banga mambu ma Nzambi Tata. Baevreo 1 wusonga minkunga miodi mu diambu dia Muana. Tala luviakusu luftoti lua mambu vakati ka minkunga mia kimbeni ye masonukusu ma mu Baevreo 1. Kibhabhulu ke kisuekanga luviakusu lolo ko, ye longokolo yayi mpe ke isuekanga lo ko. Kioki ke kiviakananga ko vakati ka minkunga ye Baevreo 1, i kimuntu kia mutu wumvovakana mambu beni.)

J. MFUMU WUTUBA KUI MFUMU AME — VESI YINA YAMANISA MPAKA

J1. MINKUNGA 110:1 Yave wutuba kuida Pfumu ama: “Vuanda va koko kuama ku lubakala nate ndikitula bambeni ziaku kima kioki beti tetika malu mu diambu di malu maku.” **[H113 adown ▮]** **[H3068 Yehovah ▮]** (2) Yave wela nonuna nkawa aku wu lulendo wu kipfumu tona ku Sioni; wela yadila va khatitsika bambeni ziaku.

MFUMU WUTUBA KU MFUMU AMI, VWANDA KU LUBAKALA LUAMI → NATE MONO MMONISA BAMBENGI BAKU BANTU YA MALU MAKU.

(Ngindu ame ya kibeni: Kimosi kioki mu Nkunga 110:1 kina ye ntendudulu yayingi vioka bu tutangilanga yo mu kithatu kiawu. Mu Kimfwāsa (Kingezezi), mambu mole mena masonama vo "Lord". Kididi kimosi kilenda kutusadisa mu vukisa lukatu luawu i kutumu kwa nsonokono. Diambu diantete disonama mu nsonoko yankulu, LORD. Diambu diavuoka disonama ve mu nsonoko yankulu. Kunsu kwa Kimfwāsa, mambu mole mama i mambu mole ma Kihebelewo mavialulukene. Diambu diantete di Kihebelewo i nkumbu ya nkangu ya Nzambi, Yehovah (H3068). Nsonoko yankulu mu Kibiblia kia KJV mvimba yisongangamongo diambu di Kihebelewo didi Yehovah. Diambu diavuoka di Kihebelewo i adown (H113), diambu diansungimina mfumu voti n'yadi. Mvanguzulu ya diambu diadi disadilwa vava disonama vo "Mfumu ame." Davidi, wasonika nkunga wawu, wasonika Nzambi wanyoluka kwa muntu Davidi kanzikanga mfumu andi ve. Yindula ntambu wa lukatu. Davidi wakala ntinu wa Israeli. Nani wakala mfumu andi? Mvutu wieti kituka vo wansitukisa kani wutebuka vo Nzambi wasila lusilu vo Klisto wela kuiza mu nkanda ya Davidi mosi, mu mbandu za nima. Muntu kalendi vova ve mu nsualu vo nkulu wandi wa nkatu i "Mfumu ame.")

J2. YANDI KIBENI WABAYUVULA MAMBU MOMO, YE KADI MUTU WULENDA VUTUDILA

MATAYI 22:41 Bafalisi bu bakutakana va kimosi, buna Yesu wuba yuvula: (42) —Buevi lumbanzila mu diambu di Klisto? Widi Muana nani e? Bamvutudila: —Widi Muana wu Davidi! (43) Buna wuba kamba: —Buna buevi Davidi, mu lutumu lu Pheve, kantedila Pfumu e? Bila niandi wutuba: (44) Pfumu wukamba kuida Pfumu'ama: Vuanda va koko kuama ku lubakala nate mbeni tula bambeni ziaku ku tsi bitambi biaku. (45) Diawu, enati Davidi wuntedila “Pfumu” buna buevi kafueta bela muan'andi e? (46) Kadi mutu wumosi kasia nunga ko kumvutudila mvutu. Ayi tona lumbu beni, kadi mutu wumosi kasia buela nunga ko mu kunyuvula diaka biuvu.

KANA DAVIDI WUNTELA YANDI MFUMU, YANDI VWA NKA MWANA WANDI? → YE MUNTU KA VWA NGOLO YA KUMVUTUDILA DYAMBU KO.

(Mabanza mama ma kibeni: Yesu kasudikisa ve Bafalisi mvutu ya kiuvu kiandi mu Matai 22:41-46. Wayuvula kio ye wasisa kio ku mvutu ko. Kikadidi ku mvutu ko too ye buabu, ye kikadidi ye mvutu mosi kaka wufwana. Klisto i mwana Davidi mu kinsuni, ye Mfumu a Davidi mu kiedika kiandi tuka kuna ntuala Davidi kabutukwa.)

J3. PETELO WASADILA MVOVO WUMOSI MUNA LUMBU KIBUNDU KIABADIKILA

MAVANGA MA BAMVUALA 2:32 Yesu beni, Nzambi wumfulukisa. Beto boso tuidi bambangi mu diambu diodi. (33) Bosi wutombolo mu diambu di vuanda va koko ku lubakala ku Nzambi, ayi, wutambula kuida Tata Pheve Yinlongo yivanunu tsila; buna niandi wutembikisa mambu lulembo moni ayi lulembo wi. (34) Bila Davidi kasia kuenda ku Diyilu ko, vayi niandi veka wutuba: Pfumu wukamba kuida Pfumu'ama: Vuandila va koko kuama ku lubakala (35) nate ndiela mana tula bambeni ziaku zioso ku tsi malu maku! (36) Bika Iseli dioso dizaba mu bukiedika ti Yesu beni diodi lubanda va dikulusi Nzambi wunkitudi Pfumu ayi Klisto!

DAVIDI KABUKI KO MU ZULU → NZAMBI WAKITULA YESU YOYO, WOWO LUBANDIDI VA DIKULUSU, MFUMU YE KRISTU.

(Mabanza mama: Ngindu ya Petelo mu Bisalu 2:29-36 yidi yikhufi. Ngindu ya Petelo yisi mfunu ko wa kimbeni-mbeni. Davidi wasonika mu diambu di mutu wumosi wuvuanda ku koko ku lubakala lua Nzambi. Davidi kasia kuenda ko kuvuanda ku koko ku lubakala lua Nzambi. Mutu wulenda kuenda tala nzimu a Davidi, Petelo tubidi bobo malongi mankaka thama. Diawu nkunga wowo wusia ba mu diambu di Davidi ko. Petelo bosu wutedimina mutu wowo nkunga wubedi mu diambu diandi. Petelo wuntedimina mutu wau mu kambu kubaka lekwa: "Yesu wowo, wowo lubenda va dikulusi." Petelo wuntedila mutu wau "Pfumu ye Klisto va kimosi.")

J4. Nkunga wumosi utuba diaka diambu dinkaka — ye Baebreo batunga mambu mawombo va yandi

MINKUNGA 110:4 Yave wuzenga ndefi, kalendi viakisa mayindu mandi ko: “ngeyo widi nganga Nzambi mu zithangu zioso mu ntanda wu Meleshisedeki.”

YAVE WUZENGA NDEFI, KALENDI VIAKISA MAYINDU MANDI KO → NGEYO WIDI NGANGA NZAMBI MU ZITHANGU ZIOSO MU NTANDA WU MELESHISEDEKI.

Ba Ebelewo 5:5 Bobuawu Klisto mamvandi kasia kiniemisa ko mu bieko pfumu yi zinganga Nzambi. Vayi mutu wuna wunniemisa, niandi wutuba ti: Ngeyo widi Muan'ama, lumbu kiaki ndibutidi. (6) Bosi mu nzila yinkaka: ngeyo widi nganga Nzambi mu zithangu zioso banga buididi kinganga ki Meleshisedeki.

BOBUAWU KLISTO MAMVANDI KASIA KINIEMISA KO MU BIEKO PFUMU YI ZINGANGA NZAMBI → NGEYO WIDI NGANGA NZAMBI MU ZITHANGU ZIOSO BANGA BUIDIDI KINGANGA KI MELESHISEDEKI.

Ba Ebelewo 7:3 Meleshisedeki kasia ba kadi dise ayi kadi ngudi ko ayi kikhulu kiandi kisi zabakana ko. Thonono yi bilumbu biandi ayi tsukusunu yi luzingu luandi bisi zabakana ko vayi luzingu luandi ludedakani ayi lu Muana Nzambi; widi Nganga Nzambi mu zithangu zioso.

KE VUANDA KO NTUALA A BILUMBU, KE MFUMUNU A LUZINGU → YANDI SALA NGANGA MU KIENDA-KIENDA.

Ba Ebelewo 7:24 Vayi Yesu widi moyo mu zithangu zioso ayi diawu kadidi ayi kinganga kioki kilendi yekodolo mutu ko. (25) Diawu kalenda vukisila batu boso bobo bamfikama Nzambi mu niandi sumbu kadi moyo mu zithangu zioso mu diambu di kuba lombila.

YANDI SI KALA MU MPIA MPIA + KEDI YENGA KIA LUSANSU KIALEMBOLA KUSOBAMA → YANDI LENDA VUKISA BAWU NATE KU NSUKA.

(Mabanza mame ma kiben: Nkunga mosi wa fioti ke natina mambu mingi. Nkunga wa 110 ke tanga mutu wina Davidi ke tedila Mfumu andi, wa vuanda ku lubakala lua Nzambi. Nkunga wa 110 ke tanga ntinu wina ke yala tuka ku Siona. Nkunga wa 110 ke tanga nganga wa kimakukilu, wa kibuku kina kiviokele kimvimba ki nganga za Isaraele, wina Nzambi ke levikisa ndefi wina Nzambi kalendi vutula ko. Mu Isaraele ya nkulu, nsiku wasunga kimenga kia ntinu ye kimenga kia nganga mu vaikana. Mutu kalendi ko vwanga bimenga bibua biobio kumosi, mu nsiku wina. Nkunga wa 110 ke pesa bimenga biobio bibua kwa mutu mosi kaka. Kanda dia Bahebeleu ke sadila zikapu zi ndambu mu longa nani i mutu yina.)

K. WAFULUKA MU NZIAMU — YENDA ZINGA MU NGE

K1. DIAMBU KIAMENA, YE UNKUNDI DIA WATAMBULA

1 KOLINTO 15:3 Bila, va theti minu, ndilulonga mambu momo minu veka nditambula: Klisto wufua mu diambu di masumu meto, banga busonimina mu Masonoko. (4) Niandi wuziku vayi wufulukusu mu lumbu kintatu, banga buididi masonoko.

KRISTU FWILA MASUMU METO MU KIKALA KI MASONUKU + YANDI ZIKUNU + YANDI FULUKA KU LUMBU KIA NTATU.

1 KOLINTO 15:20 Vayi bukiedika, Klisto wufulukusu mu bafua ayi niandi mutu wutheti mu batu boso bafua.

KRISTU FULUKAKA MU BAFWA, YANDI KITUKA NTETE'A MBUTU ZA BAWU BALEKAKA TULU.

K2. KIMA KIOKI LUFULUKUSU LUMONISA MU YANDI

LOMA 1:3 Wawu Nsamu beni weta yolukila mambu ma Muan'andi, mu kimutu kiandi, wubutuka mu nkuna Davidi. (4) Bosi Yesu Klisto, mu pheve Yinlongo, wubieko Muana Nzambi mu lulendo lu mfulukulu'andi mu bafua.

WASALA MU NKUNA A DAVIDI MU KIMUNTU → WASONGWA VO MWANA WA NZAMBI MU NGOLO, MU LUFULUKUSU MU BAFWA.

(Mabanza mama ma kimwini: Polo wutulanga diaka bipangu biole bia mvutu mu nkumbu mosi, mu bulungani, mu Baroma 1:3-4. Yesu wuyiza mu kanda dia Davidi, mu nsuni. Yesu wusonguka Mwana wa Nzambi mu lulendo, mu kubasika mu bafua. Konso muntu lenda tuba vo yandi Mwana wa Nzambi. Kaka Yesu wuvuandanga ye kimbangi yayi kisongukanga mu lufulukulu mu bafua.)

K3. TESTAMENTU YA KALA YATEKA TUBA YAU

MINKUNGA 16:10 Bila ngeyo wulendi kundiekula ko ku tsi bafua, ayi wulendi tala ko mutu aku wunlongo kabola. (11) Ngeyo wumbonisa nsolo wu luzingu; zikhini ziwombo zidi va ntuala zizi kiaku. Wela kumbonisa khini va meso maku va kimosi ayi zikhini zika zisukanga ko zidi va koko kuaku ku lubakala.

BILA NGEYO WULENDI KUNDIEKULA KO KU TSI BAFUA → AYI WULENDI TALA KO MUTU AKU WUNLONGO KABOLA.

MAVANGA MA BAMVUALA 2:29 A bakhomba ziama, bika ndilukamba mu kambu memata mu diambudi nkulu eto Davidi, niandi wufua ayi wuziku. Ziami kiandi kidinate lumbu kiaki. (30) Bu kaba mbikudi, ayi bu kazaba ti Nzambi wunlevila ndefi ti wela vuandisa va kundu kiandi ki kipfumu mutu wowo wela totukila mu nkun'andi (31) buna niandi wukimuena ayi wuyolukila mfulukulu yi Klisto. Wutuba ti: kasia yekolo ko mu tsi yi bafua ayi nitu andi yisia bola ko.

DAVIDI FWA YE ZIKUA → YANDI MONA KIAKI KUNTUALA, YANDI TUBA MU LUFULUKUKU LWA KRISTU.

K4. YE BUABU — YENDA ZINGA MU BANTU BA WAVUKISA

LOMA 8:11 Enati Pheve yi Nzambi yoyi wufulukisa Yesu mu bafua widi mu beno, buna mutu wowo wufulukisa Klisto mu bafua wela zingisa zinitu zieno zimfuanga mu diambu di Pheve andi yidi mu beno.

MPEVE ANDI, WUNFULUKISA YESU KATUKA KWA BAFWA, ZINGA MU BENO → YANDI KETA MOYISA YE NITU ZENO ZANLENDI FWA.

NGALATIYA 2:20 Minu ndibandula va dikulusi va kimosi ayi Klisto. Kadi sia ti minu ndinzinga yayi Klisto niandi wunzinga mu minu. Ayi luzingu ndilembo zingi mu nsuni, mu minu ndilembo luzingila; minu kioki kidi yama mu Muana wu Nzambi, mutu wowo wunzola ayi wukiyekele niandi veka mu diambu diama.

MIMI NDIWAKUMBWA VA KELUSI VA KIMOSI YE KLISTO → KA MIMI KO, VAYI KLISTO WUNZINGILANGA MU MINU.

KOLOSAYI 1:27 Bila Nzambi wuzola kuba zabikisa boso buidi kimvuama ki nkembo bu mansueki momo va khatitsika Bapakanu bu dinsundula ti Klisto widi mu beno, niandi diana di nkembo.

[G3466 musterion ■]

DIAMBU DIASUAMA DIADI = KRISTU MU NGEYE, DIANA DIA NKEMBO.

YOWANI 14:23 Yesu wumvutudila: —Enati mutu wunzodidi, wela sadilanga mambu mama ayi Dise diama diela kunzola. Tuela kuiza kudi niandi ayi tuela tunga nzo'eto mu niandi.

KANA MUNTU KAZOLA MONO, YANDI SI KEBE MAMBU MAMI → BETU SI TWENDA KWANDI, YE TWATUNGA NZO ETU KWANDI.

(Mabanza mama ya kimonho: Landa nsonga yamvimba ya nlongokolo wawu tii kuna nsuka andi. Yesu wakala ye Tata tuka ntangu ke wawu diambu dimosi ka disalu ko. Yesu wamonikina bantu mu Kalulu ya Nkulu, ye bantu bobo bazingaka. Yesu wabutuka mu nkento mu zunga fyoti. Yesu wafwa va mongo, va nti, kuna nganda ya mbanza. Yesu wabasika mu zianga. Kalulu ubeni tubidi vo Yesu wunzinga MU bantu. Nsuka yayi yawu kuna nlongokolo wawu wakala kuna ntwala ya kutwadila. Nsuka ya nlongokolo wawu ka wakala ko mu nunga ntembe ya nani Yesu kadi. Nsuka ya nlongokolo wawu i vo mutu wina yandi mambu mama mamvimba wumvwidi kuzinga mu nkati ya nge. Bakisa mpe Yoane 14:23: "tuta kwiza." Ndinga ya bawombo yina yazibula Kalulu mu Genesisi 1:26 yikidi vava.)

L. YANDI WELUTA KUIZA DIAKA — YE LUSOLO LUNZINGILA MVIOKA MVU

L1. YENDA KWIZA, YE DISU DIOSO DIENA KUNMONA

MAVANGA MA BAMVUALA 1:9 Buna kamana tuba mambu momo, bammona wutombolo ku diyiluayi dituti dimosi dimfuka va meso mawu. (10) Bu basungimina tala ku diyilu, mu phila kaba nkuendila, talababakala buadi bavuata minledi miphembi batelama va ndambu'awu; (11) babakamba: —A beno basi Ngilili, a bila mbi lutelimini vava bu lulembo talanga ku diyilu e? Yesu diodi dimeni tombolo ku diyilu va khatitsik'eno, wela buela vutuka boso lummueni kenedi ku Diyilu.

YESU DIODI DIMENI TOMBOLO KU DIYILU VA KHATITSIK'ENO, WELA BUELA VUTUKA BOSO LUMMUENINI KENEDI KU DIYILU.

Tsongolo 1:7 Tala wulembo yizi mu matuti ayi batu boso bela kummona ayi bobo kutu bantobula dionga ayi makanda moso madi va ntoto bela nionga mu diambu diandi. Nyinga, Amen!

KONSO DISU DIELA KUMMONA, YE BAWU MPE BOBO BANTOBULA YANDI.

L2. 2 TESALONIKA 1:7 ayi kuluvana beno, lummona ziphasi luvundulu va kimosi ayi beto. Mu thangu Pfumu Yesu kela monika mu diyilu va kimosi ayi zimbasi zi lulendo luandi; **[G1557 ekdikesis ■]** (8) ayi mu nlaki wu mbazu bu kela vana thumbudulu kuidi bawu bakambulu zaba Nzambi ayi kuidi bobo bamanga tumukinanga Nsamu wumbote wu Pfumu'eto Yesu Klisto. (9) Bawu bela tambula thumbudulu yi mbivusu yikayimani va ntuala Pfumu ayi va ntuala nkembo wu zingolo ziandi ko (10) bu kela kuiza mu lumbu beni mu kemboso kuidi banlongo bandi ayi mu kikununu kuidi batu boso bobo bawilukila bila kimbangi kietokiwilukulu kuidi beno.

MU MBAZU YANLEMVO KAVUTUDIDI MFUTU KU BANTU KENA ZABA NZAMBI KO, YE KENA WULUKA NSANGU ZAMBOTE KO → MU LUMBU KENKWIZA MU KEMBOSO MU BANLONGO'ANDI.

(Ndinga ya mu ntima ya mu diampa: Tanga 2 Tesalonika 1:8 na malembe. 2 Tesalonika 1:8 ke tanga makabu mole, ka makabu mosi ko. Kabu ya ntete ka ke ZABA ve Nzambi. Kabu ya zole ka ke SIKAMA ve nsansu ya mbote. Kuzaba ye kusikama besolwa va kimosi mu tini kimosi. Bala diaka 2 Tesalonika 1:10, yina i ndambu ya tini kimosi. Kwiza kwamosi kwa Yesu kina i tiya kwa kabu kimosi, i nkembo kwa kabu kina yankaka. Yayi i diambu dimosi kaka. Ndambu nki muntu keena mu diambu dina, disidamunwa buabu, ka nima ko.)

L3. Tsongolo 19:11 Ndimona diyilu dizibuka ayi phunda yimosi yi phembi. Mutuwuvuanda va mbata phunda beni bantedila “wukuikama ayi wukiedika”. Niandi weti sambisa mu busonga ayi weti nuana mu busonga. (12) Meso mandi madi minlaki mi mbazu ayi ziphu biwombo bi kipfumubidi va mbata ntu andi. Dizina dimosi disonama mu nitu andi; kadi mutukasi ku dizaba ko botula kaka niandi veka. (13) Wuvuata nledi wubuiku mu menga ayi dizina diandi: “Mambu ma Nzambi”.

MUNTU UNA VUANDA VA MBADI YANDI, BATELA NKUMBU YANDI: WA KWIKAMA YE WA KIELEKA → NKUMBU YANDI I MAMBU MA NZAMBI.

Tsongolo 19:16 Mu nledi andi ayi mu dibunda-bunda musonama dizina: “NTINU WU MINTINU AYI MFUMU YI ZIMFUMU.”

NTINU WU MINTINU AYI MFUMU YI ZIMFUMU.

(Mabanza mama ma yisikama: Tala kaka nsonga mosi ya fioti mu Revelation 19:12. Yesu kaba ye nkumbu yasonama yina kadi mutu ko wazaba, yayi yandi mosi kaka wazaba nkumbu yina. Nkumbu zina longokolo yayi zivewa zimonekene mu kapu kimosi kina. Nkumbu zina i Wakwikama ye Wakieleka. Diambu dia Nzambi. Ntinu wa mintinu, ye Mfumu wa mimfumu.)

L4. MIKANDA MIZIBULU

Tsongolo 20:11 Buna ndimona kundu kiphembi ayi mutu wowo wuvuanda vana. Diyilu ayi ntoto thama bitinina va ntuala zizi kiandi. Kadi buangukisia monika ko mu diambu diawu. (12) Ayi ndimona batu bafua, batu ba luvalu ayi batu baphamba, batelamava ntuala kundu. Zibuku zizibulu ayi buku yinkaka, buku yi luzingu, yizibulu. Batu basambusu boso bubela mambu masonama mu zibuku, boso bubela mavanga mawu. (13) Mbu wuvutula bafua baba mu niandi; lufua ayi tsi yi bafua bivutula bafua baba mu bawu ayi basambusu kadika mutu boso bubela mavanga mandi. (14) Lufua ayi tsi yi bafua bilozo ku diyenga di mbazu. Diyengadi mbazu luawu lualu lufua lunzole. (15) Mutu wowo dizina disia ba ko disonama mu buku yi luzingu, mamvandi wulozo kuna.

MINKANDA MIAZIBUKA + NKANDA WUNKAKA WUZIBUKA, WUNA I NKANDA WA MOYO → WOSO KANA SOLOKA VE MU NKANDA WA MOYO, WALOZOLWA MU DIZIBA DIA MOTO.

(Mabanza mama ma muini: Mabuku mole ma mpila zole mamonekene va kiti kia luyalu mu Kinsamu kia Kusonga 20:12. Mbuku mosi ya sonama mavangu ma bantu. Mbuku yina yankaka ya sonama mazina, ikuma mbuku ya luzingu. Kinsamu kia Kusonga 20:12 ke kisonga ko vo mutu wavuluswa mu mavangu masonama mu mbuku ya mavangu. Kinsamu kia Kusonga 20:15 kisonga vo kima kimosi kiakisadila luve kiawu kina: kana dizina dia mutu diasonama mu mbuku ya luzingu.)

L5. NSOBOLO, WUTUBUKA MU NZILA YANLONGA NGE BIBLIA KEVOVANGA DIAMBU DIOSO

YOWANI 3:18 Woso wukunwilukila kalendi sambusu ko vayi woso wunkambu wilukila wukisambusulu bila niandi mengi wilukila Muana wumosi kaka wu Nzambi.

WOWO KEKUNWANANGA KO WASAMBUSU KUMONA.

YOWANI 3:36 Woso mutu wunwilukilanga Muana beki luzingu lukalumani vayi wosowunkambu wilukila Muana kalendi baka ko luzingu lukalumani. Vayi nganziyi Nzambi yidi va niandi.

MUNTU WONSO WUKWIKILANGA MUNA MWANA I WUBEKI LUZINGU LWA MVU YA MVU.

LOMA 6:23 Bila lufua luawu mfutu wu masumu vayi luzingu lukalumani luawu dikaba di nlemvo, di Nzambi mu kithuadi ki Klisto Yesu, Pfumu eto.

MFUTU WA DISUMU I LUFWA → DIKABA DIA NZAMBI I LUZINGU LU MVU KA MVU, MU YESU KLISTO MFUMU ETO.

(Mabanza mama: Loma 6:23 i kimvovo kiakingudi mu longokolo kiaki kioso. Loma 6:23 i nkanu wumosi wukuse wubeki ndambu zizole. Disumu didi ye mfuti wusuku mu diambu diandi, ye mfuti wowo i lufwa. Mfuti wowo wusalanga mu mbadi mosi muna ndambu zizole. Voti muntu kavananga mfuti wowo mandi veka, mu mvu ka mvu, voti muntu kabakanga kioki Yesu kavana kala, banga dikaba. Yawu i nsobolo wamvimba. Kadi mutu ko wuvengelanga sola nsobolo yoyo, kadi kubika sola i banga sola nzila yantete. Mambu moso madi mu longokolo kiaki, tona “tuvanga muntu” mu Kenese 1:26 nate kuna kimfumu kia Nzuisila 20, mabakidi kuenda vukumuna mu diambu dia nsobolo wowo wumosi. Ntangu ikidi ye buna mu diambu dia sola nsobolo wowo. Yesu wukidi ye buna kutela.)

L6. MAVANGA MA BAMVUALA 4:12 Phulusu luisi ko mu mutu wunkaka; bila va nza yimvimba kuisi ko dizina dinkaka divanu kuidi batu diodi tufueti vukila.

PHULUSU LUISI KO MU MUTU WUNKAKA → BILA VA NZA YIMVIMBA KUISI KO DIZINA DINKAKA DIVANU KUIDI BATU DIODI TUFUETI VUKILA.

KUSUKINA

Tsongolo 22:17 Ayi pheve ayi ndumba weka kuelo batuba: —Yiza! Bika woso mutu wulembo wa mambu mama katuba: —Yiza! Woso mutu widi phuila bika kiza. Woso mutu tidi; buna bika katambula nlangu wu luzingu mu kambu sumba.

AYI PHEVE AYI NDUMBA WEKA KUELO BATUBA: —YIZA → WOSO MUTU TIDI; BUNA BIKA KATAMBULA NLANGU WU LUZINGU MU KAMBU SUMBA.

YOWANI 3:17 Bila Nzambi kasia fidisa ko Muan'andi va nza mu diambu di sambisa ntoto vayi muingi nza yivuka mu niandi.

NZAMBI KA FIDISA MWANA'ANDI KU NZA YA FUNDISA NZA KO → KASI NZA, MU YANDI, YA VULUKA.

(Ndinga yame ya munda: Elombelo dia nsuka mu Bible didi kayidi kutomba kitini ko, ayi didi dipesibua kuidi woso muntu. Mvovo wusadilua nyingi "woso" (whosoever). Mvovo wowo ka wisadisanga ko muntu ko, mu luzolo. Kawisadisanga ko muntu wumbi wumbi wutanganga longokolo yayi, voti muntu wowo wutubidi mbedi mu bikumbu biwombo. Yesu, wowo widi mawonso mama, niandi wutubanga ti Yiza. Diambu dimosi kaka muntu kafueti vanga, i kuiza ayi baka nlangu wa luzingu.)

MFIAULU WA NLONGO

1. Kuyantika 1:26 — Ozo Nzambi wutuba: Tuvanga muntu mu mfwani eto:

- a) landila kifwani kieto
- b) tala, diau diavwa diambote kikilu
- c) mu mfwani a Nzambi kavanga yandi

2. Yesaya 7:14 — Tala, ndumba wela vwa mvu, ye wela buta mwana wabakala:

- a) ye wela sikila nkumbu andi Yesu
- b) ye bela sikila nkumbu andi Emanuweli
- c) ayi bela tela nkumbu andi Emanuele

3. Bazuzi 13:22 — Manoya wutubila nkazi'andi: Mu kieleka tuela fua:

- a) kadi mono ndi muntu wa bididi bisumuka

- b) kadi buangu kioki wutelamana i ntoto wa nlongo
- c) kadi tumueni Nzambi

4. Nkunga 110:1 — Mfumu wutubidi kwa Mfumu ame: Vuanda va koko kuaku ku lubakala:

- a) nate mfweti kitula bambeni zaku fulu kia malu maku
- b) yala ngeye va khatitsika ba mbeni zaku
- c) yowa mono kikitika bambeni ziaku e kilu kia malu maku

5. Baebreo 1:8 — Vayi kuidi Muana, yandi wutubidi: Kundu kiaku ki kimfumu, a Nzambi, kidi mvu ka mvu:

- a) nti wa lunungu i nti wa kimfumu kiaku
- b) nti wa kimfumu kiaku i nti wa lunungu
- c) ye luyalu luela vuanda va mangolo mandi

6. Nsekuku 22:8 — Nzambi kafuana kunkubika mwana-mameme mu diambu di dikaba dia tumba:

- a) ye wateka yo va mwana andi Isaki
- b) buna bawu buadi bakwenda va kimosi
- c) tala tiya ye nti

7. 2 Tesalonika 1:9 — Bobo bela bakula mbebo ya lufwa lwa mvu ya mvu, katuka ku meso ma Mfumu:

- a) ye mu nkembo a lulendo luandi
- b) wawu i lufwa lua zole
- c) ye mu diambu dia nkembo a lulendo luandi

MVUTU: 1-a, 2-b, 3-c, 4-c, 5-a, 6-b, 7-a

BIMBANGI BIVANGAMA KUNIMA KWA MVUTU YAYI

Mvutu yayi ke telemene ko va ndinga ya nsoniki mosi kaka. Mose, Yosua, nsoniki ya mukanda wa Basazi, nsoniki ya mikanda ya Kronika, ye Davidi, bawu boso beti kota mu yawu. Yesaya, Mika, ye Malaki mpe beti kota. Matayo, Luka, ye Yoane mpe beti kota. Piele wutubaka mu lumbu kya Pantekoti. Filipino wutubaka va nzila ya dezerte. Polo wusonikaka mu minkanda nana. Nsoniki ya mukanda wa Baebreo i yandi wusukisaka yo. Yawu i ndinga kumi ye tanu, va zulu ya mikanda makumi zole ye nana ya Nkand'a Nzambi, tona mu kapu ya ntete ya mukanda wa Kuyantika tii mu kapu ya nsuka ya mukanda wa Lusengumunu. Ndinga yonso kumi ye tanu zieti tuba diambu dimosi mu diambu dya muntu mosi.

NKIYA LONGOKA YAYI YIKABWANANGA

BUEVI KINZENZO KISONGANGA KIEZILA: NTI WUTULU VA MONGO WA ISAKI (GENESI 22:6) YE KULUSU KIATULU VA MONGO WA MUANA (YOANE 19:17). KINZENZO KIAMONIKA VA MONGO. NITU YAMONIKA KUNA NGANDA YA MBANZA.

MAMBU BOSU MAFWENE: DYAMBU DIMOSI DYA KINGELEZI DISONEKWA VO "LORD" DIDI KIMONISA MAMBU MOLE MA KIYIBULU MU NKUNGA 110:1. MAMBU WOLE MA KIYIBULU MAWU I YEHOUAH (H3068) YE ADOWN (H113). NTENDULU YAWONSO YINA YEZU KAVOVELE MU MATAYO 22:45 YISIMBIDI MU LUSWASWANU WOWO.

→ **BUAWU BOBO DIADI DISADILANGA KWA NGEYE: YESU KASI KAKA MUNTU WAKUZA KO. YESU KASI KAKA MUNTU WELA KUIZA KO. YESU I MUNTU WANZOLELE ZINGA MU NGEYE BUABU (KOLOSAI 1:27, NGALATIA 2:20).**

DIAMBU DIADI DISONGA MU MVU YA MVU: MFUTU WA MASUMU I LUFWA. DIKABA DIA NZAMBI I LUZINGU LWA MVU YA MVU MU YESU KLISTO PFUMU ETO (LOMA 6:23). MAWU MOLE MAMA KAKA MAYIMBOTI WU MUTU KALUTILA MU FUTA NFUKA WA MASUMU.

NZILA YA KUTWADISA: NKUNGA 110:4 YE NKANDA YA EBREO KAPU 7 IZIBULA LONGI DIAWONSO DYA KIMFUMU-NGANGA YA MELEKISEDEKI. LONGI DIADI DISONIKA MFUMU YE NGANGA BAKUTAKANA MU MUNTU MOSI, WUTWAMA NTETE YA

NSIKU, WUSILWA NDEFI YINA NZAMBI KALENDI VUTULA KO. LONGI DIADI DIFWENE LONGUKULU DIANDI MOSI DIAKIEDIKA.

→ NZILA YA LEKANA: "BETO" YE "ETO" BIA NGENESI 1:26, ESIKAMA YE "PFUMU MOSI KAKA" WA DETELONOME 6:4, WUZIBULA NZILA MU LONGUKA MU BUFUANA BUA NZAMBI. BUFUANA BUA NZAMBI I NZAMBI MOSI KAKA, YE TATA, MWANA, YE MPEVE YAVELELA BATELAMANGA BONSO BANTU BATATU BANSITU MU NKAND'A NZAMBI WAMVIMBA. LONGUKA YAYI YISIMBA KAKA MBATA YA LONGUKA YAYINA YAMVIMBA.

→ NZILA YA KIMBENI: 2 BASALONIKI 1:7-10 YE NZAYIKULU 19:11-16 ZINZIBULA NZILA KU MALONGI MAMVIMBA MA VUTUKA KUA YESU. DIAMBU DIADI DIDI YE KUIEDIKA KUA VUTUKA KUA YESU, THANGU YENA KUBULA-KUBULA YA VUTUKA KUA YESU, YE NTUMU WA KEBA MU DIAMBU DIA VUTUKA KUA YESU. LONGA MU KIELEKA: MASONO METUBA KUIEDIKA KUA VUTUKA KUA YESU YE KETI VANA NTANGU YA VUTUKA KUA YESU KO (MATAI 24:36, BISALU 1:7). KISALU KIAKI MPE KETI VANA NTANGU YA VUTUKA KUA YESU KO.

NZILA YA KUTWADISA: GENESE 3:15, I MBONGO YA NKENTO, IZIBULA NZILA YA MBONGO YA SILA. NZILA YAYI YIVIOKELE MU ABALAHAMI (GENESE 22:18), MU DAVIDI (NKUNGA 132:11), YE YISONAMA MBOTE MU GALATIA 3:16.

→ LUSENGULUKU LULENDA BA: YAKOBO WUYUVULA MUTU WOWO BAKEBADIKANGA MU KABA 32 DIAMBU DI DIZINA DIANDI VEKA, VAYI WUTOMBOLO (KABA 32:29). MANOYA WUYUVULA MBASI YA YAVE DIAMBU DI DIZINA DIANDI VEKA, VAYI WUKAMBULU TI DIZINA DIADI PILIY (H6383), DIADIDI DIAMBU DI LUSITUSU DI KAMBU ZABAKANA (BASAMBIZI 13:18). OZAYA BOSI WUTUBA TI MWANA WUBUTUKILU BETO WELA TEDULUA LUSITUSU, PELE (H6382), MU MUANZI WUMOSI WOWO (YESAYA 9:6). DIZINA DIADI DIAKIKINU MU KINKULU KI NTETE DIAZABIKISU VA YILU MWANA WUMOSI WAMVUTUKA. KU NSUKA A NKAND'A NZAMBI, BUNA YESU WETI KUENDA TUKA KU DIYILU, WUSIDI KUVUA DIZINA DI KAMBU MUTU ZABA VAYI YANDI VEKA KAKA (LUSENGULU 19:12). DIZINA DIDIODIO DIVIDI, VAYI DIZINA DIDIODIO DIAKIDI DIYIDIDI TONA KULUKA DIAMBU LONGUKUSU KADI VWIDI.

NLOLONGO WA KUZIBUKA — KANI NGE NANI, LANDA TANGA

Kufwete kadi Nkristu ko mu tanga longoku wawu. Mambu mawombo malenda kunata kuaku vava. Ndiengu wumosi wulenda kunata kuaku vava. Ndenda mosi wulenda kunata kuaku vava. Kiuvu kimosi kiwundidi mu mvu miayingi kilenda kunata kuaku vava. Luzolo lua zaba minu kia nkaka kilenda kunata kuaku vava. Bima bioso vo webusaiti yayi biawu, kikondolo mfutu, mu ndinga aku veka. Katukayivutulanga ko nkumbu aku. Katukayivutulanga ko tsi aku. Katukayivutulanga ko diambu dieti wikila. Longoku dimosi kalendi sonikina Yesu mvimba ko. Tuvana kiuvu kiaki mamonso matuvua yawu, yayi longoku wawu wudiatila kaka nzila mosi mu Kadika Nlongo. Yesu wuba diaka tuka lubantiku. Yesu widi diaka bubu yayi. Yesu wela vutuka. Kadi lukaya lumosi lulendi manisina longa mamboso momo ko. Zinlongoku zinkaka zidi kaka vava. Zinlongoku za nlemvo zidi vava. Zinlongoku za nduenga zidi vava. Zinlongoku za nzaila zidi vava. Zinlongoku za mvibudulu zidi vava. Zinlongoku za nzikuka a Nzambi zidi vava. Zinlongoku zinkaka zilembo yiza. Tanga zinlongoku ziazi mu luzolo luaku. Tala bibuku bieto bu ulembo diata. Sono kadika mu zinlongoku ziazi disonama mvimba, mu luzolo. Kalendi baka mambu meto ko. Ulenda themuna sono kadika mu luzolo luaku veka.

Lulongolo lunkaka lulanda kuna lolo. Tulendi ko sueka lulongolo lolo. Lulongolo lolo i longi kina mu diambu di mambu mafwene mutu vanga mu diambu di vuka. Tanga longi kiokio buabu enati tidi tanga kio buabu. Tanga diambu diankaka theti enati zolele tanga diambu diankaka theti. Kadi mutu ko wulanga tala. Muelo wusiala wuzibuka mu mavanga mole mama. Polo wutuba mambu mama mu divula diafulukisua muna zithatu za banzambi bakambulu Nzambi andi veka. Polo wutuba mambu mama kuidi batu bakasi lomba ko Polo kwiza mu divula diodio.

MAVANGA MA BAMVUALA 17:26 Mu mutu wumosi kawangila batu boso mu diambu bavuanda va ntoto wumvimba. Wuvasa zithangu; wutula zindilu zi bibuangu biobio balenda vuanda muingi batomba Nzambi. (27) Mu mamoso mama kavanga, wuntomba ti batu bantomba bila thangu yinkaka balenda kunsimba mu fifita ayi kumbakula ka diambu ko kasi ko thama kuidi kadika mutu buna tuididi. **WASALA MU MENGA MAMOSI MAKANDA MAKI BANTU BOSO → VO BAWU BATOMBA YAVE, YE BAMBAKULA + KADI KALEMVOKO KUNTUALA MU KATU KA KIETO.**

MAMBU MA MFUNU MA KIHEBELE

“mbasi / ntumwa” — H4397 malak — mutumua; nsangi; mbasi

Mvovo wawu wusonga kisalu, ke fu ko. Mvovo wawu wusadilwa mu bantu. Mvovo wawu wusadilwa mu mimbikudi. Mvovo wawu wusadilwa mu bimbwetete bia zulu. Mvovo wawu, mu yandi kaka, ke wusonganga ko INKI mutu watumwa keti nki. Mvovo wawu, mu yandi kaka, wusonganga kaka vo mutu wawu watumwa. Masonuku ma Nkand'a Nzambi mazingilanga mo mafwanana kusonga ndambu yankaka. Masonuku ma Nkand'a Nzambi mazingilanga mo masonganga ndambu yankaka mu masolo mama.

“Nzambi” — H430 elohim — Nzambi; binzambi; Nzambi yakieleka

Elohim i mvovo wa masonga (plural). Elohim wasadilwanga mbala na mbala mu diambu dia Nzambi wamosi wakieleka, va kimosi ye masonga ma sungula. Mvovo yayi kibeni wenatanga luzingu lunlongo lulongokolo lwa disi lwaki.

“MFUMU” — H3068 Yehovah — dizina dia nguizani dia Nzambi, disonama mu KJV bonso Mfumu mu sonika ya nene

Konso vovo dizina Mfumu dimonikanga mu sono ya nene mu Kimvuka kia Ntama, Yehova i dizina dia Kiyibeli dina nsi ya mvovo wa Kingezezi Mfumu.

“Mfumu” — H113 adown — mfumu; nfumu; mvwidi; muntu weti yala

Muna Nkunga 110:1, mutindu wa adown wutangwanga vo "Mfumu ame." Adown i mvovo wa Kiyibere wunkaka, ke wawu Yehovah ko, Mfumu wowo wayoluka kwa Mfumu a Davidi mu mukanda wowo.

“mosi” — H259 echad — mosi; kutakana; wa ntete

Echad i mvovo wena mu "Pfumu Nzambi eto i Pfumu mosi." Echad i mvovo wumosi wusadilu mu masika ye nsuka mu tedila lumbu KIMOSI. Echad i mvovo wumosi wusadilu mu bakala ye nkazindi mu kituka nitu KIMOSI.

“mwana mosi” — H3173 yachiyd — kaka; wamosi kaka; wa yandi veka; wazolwa

Kimvuka kya Zula (Genesis) 22 kikutubila Isaki vo "mwan'aku wa mosi kaka" mbadika tatu. Yachiyd disongidila mosi kaka ye kaka.

“nti” — H6086 ets — nti; nti wa kutunga; mabaya; mbaka; lusanga

Ets i diambu dimosi dia Ki-Ebeleo dinsonganga nti wunzinga ye nti wubongwa (wuzengwa). Ets i diambu dia nti wowo Abalahami katudila va yilu Isaki.

“wa kitoko” — H6382 pele — diambu dia siwumusa; diambu dia yangalala; diambu dilutidi luyindulu

Pele i dizina dintete diavana kudi mwana mu Yisaya 9:6.

“mansueki / diambu dia lusakumunu” — H6383 piliy — nsiwu; nsiwu kikilu mu zaba

Piliy i mvovo wa mbasi ya Mfumu kavana Manoa mu songa nkumbu'andi. Piliy weti tuka mu muanzi mosi ye nkumbu pele mu Yisaya 9:6.

“ndumba” — H5959 almah — nkento wanleke wakayika ko; ndumba; muana nkento

Almah i mvovo wusadulu mu Yezaya 7:14.

“Emanuweli” — H6005 Immanuwel — Va kimosi yeto Nzambi

Imanuweli i nkumbu yina yinatete diambu dimosi kikwikama. Matai wusekola nkumbu yayi mu nzila ya tanga muntu.

“mfumu / mwana ntinu” — H8269 sar — muntu wa ntu; mfumu; kapitene; mfumu a kimfumu; ntinu

Sar i dizina di mbeni yamikinu wutedilanga muntu wusimbidi nsonso vana nzila ya Yeliko.

“MONO NDI” — H1961 hayah — kuba; kuzinga; kukituka

Hayah i mbongo yankulu ku nsi ya "MONO NGYENA YINA MONO NGYENA" ku mbazu yayoka.

MAVOVO MAMFUNU MA KIGILEKI

“Diambu” — G3056 logos — mvovo; mambu; kima kiyolukwa; mfunu wa mabanza

Yowani kabantikanga Nsangu Zambote za Yowani mu mbutukulu ko. Yowani wuntikilanga Nsangu Zambote za Yowani ku ntuala e ntuaadulu.

“wazingila” — **G4637 skenoo** — kutunga tenda; kubaka nzo ya tenda; kuzinga mu tenda
"Diambu diakituka mu nitu, ye wakala vaka yeto." Mbandu yayi yinsonga Nzambi wunzingilanga mu nitu ya muntu banga bu muntu kanzingilanga mu tinda kiandi.

“wubutuka mosi” — **G3439 monogenes** — wubutuka mosi kaka; wumosi mu mutindu andi; kaka mosi mu kimutu kiandi
Monogenes disadulwanga mu diambu dia Muana. Monogenes disadulwanga mu diambu dia Isaki mu Baebreo 11:17.

“wazayisa” — **G1834 exegeomai** — mu twadisa ku nganda; mu natina ku nganda; mu samuna mu bufuana; mu zabikisa
Ka mosi wamona Nzambi ko. Mwan'a mosi kaka wanata Nzambi ku mbazi kuna Nzambi lenda monika.

“vutulwa” — **G2644 katallasso** — mu soba tona mu kimbeni mu kwenda mu kikundi; mu vutula mu nlemvo.
Katallasso disina dinsonga bila kiawu kioso kia kelusi, mu dizina dimosi.

“luwakanu” — **G2643 katallage** — vutulwa kua nlemvo; vutukusungwa kua zindambu zole zavambana
Katallage keti mu muanzi umosi ye katallasso wu tulembo tuba kuna zulu. Katallasso i dizina dia mavanga ma luvutukusu (mvutuka kikundi va khatika bantu buadi bavasukusu). Katallage i dizina dia mbutukulu yi luvutukusu wowo.

“Lulekelo” — **G859 aphesis** — lufundusu; luyekolo; luyambulu; nlemvo
Kondwa kutengula menga, kavakwa lembolo masumu ko.

“kinsweki” — **G3466 musterion** — mansueki; diambu diafuama vo dinsuama ye buabu diyikuka
Mu Kibibila, diambu dia sueki disi diamu di kufwanisa ko. Diambu dia sueki mu Kibibila didi mansueki ma Nzambi kasola mu zabikisa.

“mvutu” — **G1557 ekdikesis** — kima kintotukanga mu lunungu; lulungisu lua mambu mambimbi
Ekdikesis i mvovo wesadilwa mu 2 Tesalonika 1:8. Ekdikesis ke ndinga ya makasi ma kondwa lulendo ko. Ekdikesis i lunungu lusukisu mu mambu mawonso.

“wutuama butuka” — **G4416 prototokos** — mbuta; wa theka kubutuka
Se watuba: "bika zimbasi zioso zia Nzambi zinsambila" mu diambu dia Muana.

SOURCES & CREDITS

Scripture: Yombe: Biblica® Open Nkanda wu Moyo, Nguizani Yimona ayi Minkunga 2002 (Bible) (CC BY-SA 4.0) — a redistributable edition, looked up exactly and never machine-translated.

Alternate chapter/verse numbering reconciled with STEPbible TVTMS (CC BY 4.0).

Strong's numbering & original-language data: OpenScriptures Hebrew Bible (CC BY 4.0); STEPbible.org — TAHOT/TAGNT/TBESH/TBESG (CC BY 4.0); Robinson-Pierpont Byzantine Majority Text (Public Domain); Strong's dictionary, 1890 (Public Domain).

Typography: Google Noto fonts (SIL Open Font License 1.1).

© SEE MORE JESUS · wanttoseemore.com — shared under Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0).